

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2022)

Yunus KAPLAN
Prof. Dr., Osmaniye Korkut Ata
Üniversitesi
yunuskaplan80@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2421-253X>

Tuhfe Türüne Bilinmeyen Bir Örnek: Rüknî'nin İngilizce-Türkçe Manzum Sözlüğü (Lehce-i Lankıviç)

*A Different Example of the Tuhfe Genre: Rükni's
English-Turkish Verse Dictionary (Lehce-i Lankıviç)*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 08.07.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 23.08.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2022

Atıf/Citation

Kaplan, Y. (2022). Tuhfe Türüne Bilinmeyen Bir Örnek: Rükni'nin İngilizce-Türkçe Manzum Sözlüğü (Lehce-i Lankıviç). *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (2), 485-531.
<https://doi.org/10.34083/akaded.1142710>

Kaplan, Y. (2022). A Different Example of the Tuhfe Genre: Rükni's English-Turkish Verse Dictionary (Lehce-i Lankıviç). *Journal of Academic Language and Literature*, 6 (2), 485-531.
<https://doi.org/10.34083/akaded.1142710>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Farklı türlerde kaleme alınmış birçok eseri bünyesinde barındıran Osmanlı edebî geleneğine zenginlik katan türlerden birisi de yabancı dil öğretimini önceleyen ve tuhfe olarak tesmiye olunan manzum sözlüklerdir. Bu edebî gelenekte önceleri Arapça ve Farsça dilleri için tanzim edilen ve bu ana damar üzerinden gelişimini sürdüren tuhfe geleneği; zamanla Osmanlı tebaasındaki Rumlar, Bulgarlar, Kürtler, Boşnaklar, Arnavutlar ve Ermenilerin dilleri ile bunlar dışındaki Fransızca ve Almanca gibi Batı dilleri üzerine yazılan eserlerle zenginlik kazanmıştır. Yapılan çeşitli ilmî çalışmalar neticesinde söz konusu dillerin öğretimine matuf vücut bulan eserlerden çeşitli numuneler gün yüzüne çıkarılmıştır.

Yapılan inceleme ve araştırmalarla birlikte türünün farklı örneğini teşkil eden yeni eserler gün yüzüne çıkmaya devam etmektedir. Bu çalışmanın konusunu da böyle bir gayret neticesinde varlığından haberdar olunan ve şimdiye kadar üzerinde herhangi bir bilimsel çalışma yapılmayan *Lehce-i Lankıviç* teşkil etmektedir. Manzum bir sözlük olan ve İngilizce-Türkçe şeklinde tanzim edilmesiyle şimdilik bilinen tek eser hüviyetine sahip olan *Lehce-i Lankıviç*, Rükni mahlaslı bir şair tarafından 1281/1865 yılında telif edilmiştir. Toplam 360 beyitten müteşekkil olan eserde 1250 civarında İngilizce kelime veya ibarenin Türkçe karşılığına yer verilmiştir.

Bu çalışmada tuhfe türüne farklı bir örnek teşkil eden *Lehce-i Lankıviç*'in şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durularak çeviri yazılı metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, manzum sözlük, İngilizce, Rükni, Lehce-i Lankıviç.

Abstract

One of the genres that enriches the Ottoman literary tradition, which includes many works written in different genres, is the verse dictionaries that prioritize foreign language teaching and are described as tuhfe. In this literary tradition, the tradition of tuhfe, which was arranged for the Arabic and Persian languages and continues its development through this main vein, gained richness over time with works written on the languages of the Greeks, Bulgarians, Kurts, Bosnians, Albanians and Armenians who were Ottoman citizens, and on other Western languages such as French and German. As a result of various scientific studies, various samples of the works that were embodied in the teaching of the languages that were mentioned were unearthed.

Along with the studies and researches, new works that constitute a different example of its kind continue to come to light. The subject of this study is Lehce-i Lankıviç, whose existence is known as a result of such an effort and no scientific study has been done on it until now. Lehce-i Lankıviç, which is a verse dictionary and has the feature of being the only known work for now as it is arranged in English-Turkish form, was copyrighted in 1281/1865 by a poet with the pseudonym Rükni. The work, which consists of a total of 360 couplets, includes the Turkish equivalents of around 1250 English words or phrases.

In this study, the form and content features of Lehce-i Lankviç, which is a different example of the Tuhfe genre, are emphasized and the translated text is included.

Keywords: *Classical Turkish Literature, verse dictionary, English, Rükni, Lehce-i Lankviç.*

Giriş

Sözlükler, canlı bir mefhum olan bir dilin tarih boyunca sahip olduğu kelime hazinesinin muhafazasında ve bu dildeki kelimelerin tarihî seyir içinde geçirmiş olduğu değişimleri kayıt altına almaları bakımından oldukça önemli eser türleridir. Genellikle farklı milletlere mensup fertlere kaynak dili öğretme amacıyla yazılan bu eserler, sadece dil öğreniminde başucu kaynağı olan bir eğitim aracı değil aynı zamanda yazılmış oldukları dilleri konuşan milletlerin sahip olduğu maddi ve manevi kültürel birikimleri yansıtan önemli yazılı vesikalardır. Yüzyıllar boyunca tarih sahnesinde göstermiş oldukları başarılarla kendinden söz ettirmiş köklü ve kadim milletlerin zengin edebî birikimleri içinde bu türden yazılmış sayısız eserlere tesadüf edilmektedir (Kaplan, 2020, s. 42).

İnsanlık tarihinin köklü ve kadim milletleri arasında yer alan, tarih boyunca sayısız devletler kurarak dünya siyaset tarihinde ihtişamlı bir yere sahip milletlerden biri de Türklerdir. İslamiyet'in kabulüyle birlikte İslam medeniyet havzasına dâhil olan bu millet, önce bu medeniyetin önemli iştirakçilerinden olan Araplar ve Farslarla daha sonraları ise Batı'ya yapılan seferler neticesinde fethedilen yeni yerlerin topluluklarıyla yakın münasebetler içinde olmuştur. Bu münasebetler zamanla karşı tarafın dilini öğrenme ihtiyacını ortaya çıkarmış, bu ihtiyaç da dil öğretiminin vazgeçilmez malzemelerinden biri olan sözlüklerin yazımını elzem hâle getirmiştir.

Tarihî seyir içinde Osmanlı kültür havzasında farklı amaçlar ve farklı şekillerde, kullanım amaçları ve hitap ettikleri kitleler de göz önünde bulundurularak dillerinden en az biri Türkçe olan birçok sözlük kaleme alınmıştır. Bunlardan biri de vezin, kafiye ve nazım şeklinin yapısal özelliklerinin ahenge olan katkısıyla çok daha kısa sürede öğrenilip hafızada tutulabilme özelliklerini haiz olan manzum sözlüklerdir.

Manzum sözlüklerle ilgili dikkati çeken önemli hususlardan biri, bunların özellikle şairler tarafından kaleme alınmış olmalarıdır. Manzum sözlükler çoğunlukla mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir giriş, yani mukaddime ile başlar. Asıl kısım olan sözlük bölümü ve nihayet yine mesnevi tarzında yazılmış olan hâtime ile sona ererler. Bu tür sözlüklerin giriş kısımlarında klasik bir divan tertibini andıran hamdele ve salveleden sonra, eserin telif sebebinin anlatıldığı bir küçük bölüm de yer alır. Sebeb-i telif kısmında eserin hangi sebep ve amaçla yazıldığı da ayrıca belirtilir, eserin ismi verilir, ayrıca dil öğrenmenin faydaları hususunda müellifin görüşleriyle karşılaşılır. Manzum sözlüklerin toplam beyit sayıları farklılık göstermekle birlikte 100 beyitten başlayıp 1300 beyte kadar ulaşan hacimdeki manzum sözlüklere rastlamak mümkündür (Kılıç, 2007a, s. 342).

Dil öğrenmenin süresini kısaltmak, dil öğretimini kolaylaştırmak ve yabancı dilin kelimelerini karşılıklarıyla birlikte ezberletmek gibi amaçlarla kaleme alınmış olan

manzum sözlükler, klasik dil öğretiminde bir ders kitabı olarak okunmuş ve okutulmuş (Öz, 1996, s. 55) ve birçok yönüyle talebeyle faydalı bilgiler vermek amacıyla tanzim edilmişlerdir.

Güler Doğan Averbek, manzum sözlüklerin kelime bilgisi, ebced hesabı ve tarih düşürme, fiil çekimleri, sayılar, ay adları, yıl adları, kalıplaşmış ifadeler, tarihî şahsiyetler, mazmunlar, atasözleri, deyimler, kültüre ait kullanımlar, tercümeleleriyle verilen cümleler aracılığıyla sentaks bilgisi, temel dil kuralları hatta dinî bilgilerle birlikte; kullanılan bahirler ve veznin özellikleri, şiir bilgisi, taktî ile okuma ve nazım şekilleri ve söz sanatlarının öğretilmesiyle talebenin erken yaşta şiir nosyonuna sahip olmasının sağlandığını (2018a, s. 89) ifade etmektedir.

Anadolu'da ilk manzum sözlük örneklerinin Arapça-Farsça şeklinde kaleme alınmış oldukları bilinmektedir. Bu durumun temel nedeni olarak 13. ve 14. yüzyıllarda Anadolu'da konuşma dili olan Türkçenin yanında Farsçanın resmî dil, Arapçanın ise ilim dili olarak ön plana çıkmış olması gösterilebilir. Bu iki dilin öğrenimi ve öğretiminin daha etkin yapılabilme ihtiyacına cevap vermek amacıyla kaleme alınan manzum sözlük örnekleri; zamanla çeşitlilik kazanmış olmakla birlikte daha çok Farsça-Türkçe, Arapça-Türkçe ve Arapça-Farsça-Türkçe olmak üzere üç şekilde sözlük yazımı yaygınlık kazanmıştır (Kaplan, 2018, s. 56).

Her ne kadar Osmanlı coğrafyasında tuhfe yazımı *elsine-i selâse* tabiriyle ifade edilen Arapça, Farsça ve Türkçe dilleri üzerine yaygınlık göstermiş olsa da başta Osmanlı tebaasındaki toplulukların dilleri olmak üzere zamanla farklı dillerde de örnekleri ortaya konmuştur. Bu meyanda önceleri Osmanlı tebaası olan Rumlar, Bulgarlar, Boşnaklar, Arnavutlar ve Ermenilerin; daha sonraları ise çeşitli vesilelerle irtibatta bulunan Fransızlar ile Almanların dillerini öğrenmeye ve öğretmeye matuf olarak tanzim edilmiş tuhfelerin varlığı şimdiye kadar yapılan çeşitli çalışmalarla ortaya konulmuştur.¹

Mezkûr bu milletlerin dilleri dışında, İngiliz dilinin öğretimine matuf olarak da bir tuhfe tanzim edilmiştir. İlk defa bu çalışma vesilesiyle ilim âleminin haberdar edileceği bu eser, Rûknî mahlaslı bir şair tarafından İngilizce-Türkçe şeklinde kaleme alınan *Lehce-i Lankiviç*'tir. Batı dilleri için yazılan tuhfelerin yeni bir halkası olması hasebiyle önem arz eden bu eser hakkında değerlendirmelerde bulunmadan önce *elsine-i selâse* dışında Osmanlı'da kaleme alınan iki dilli manzum sözlükler hakkında genel çerçeveyi sergilemek adına özet mahiyetinde bilgi vermek yerinde olacaktır.²

¹ Bu diller üzerinde yapılan ilmi çalışmalar hakkında aşağıda özet mahiyetinde bilgiler verilmiş, ilgili çalışmalara ait bibliyografik künyeler kaynakçaya eklenmiştir.

² Şimdiye kadar tuhfeler üzerine yapılan çalışmaların kâhır ekseri *elsine-i selâse* olarak tabir edilen Arapça-Farsça-Türkçe üzerine yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda Arapça-Türkçe, Farsça-Türkçe, Arapça-Farsça-Türkçe şeklinde tanzim edilen manzum sözlükler hakkında derli-toplu bilgiler verildiği için hem tekrara düşmemek hem çalışmanın hacmini arttırmamak adına bu dillerdeki eserler hakkında bilgi verilmemiştir. *Elsine-i selâse* için tanzim edilmiş tuhfeler üzerine yapılmış çalışmalar hakkında derli toplu bilgi için bk. (Doğan Averbek, 2018a).

1. Klasik Türk Edebiyatında El sine-i Selâse Dışında Tanzim Edilen Tuhfeler

1.1. Almanca-Türkçe

Almanca Tuhfe: Mensur bir mukaddime ile başlayan sebab-i nazm kısmı dışında 21 bölüm ve hâtmeden oluşan *Almanca Tuhfe/Deutsches Geschenk*, Şerefeddin Paşa tarafından 1916 yılında yayımlanmıştır. Şerefeddin Paşa, 3 kıt'a ve toplam 295 beyitten oluşan eserini *Tuhfe-i Vehbî*'ye benzer şekilde yazmaya çalıştığını söylemektedir (Doğan Averbek ve Bichlmeier, 2020, s. 44-46).

1.2. Arnavutça-Türkçe

Der Beyân-ı Türkî ma'a Lisân-ı Arnabud: Arnavut şair Nazîm'e (1680-1760) aittir. Dillerinden biri Türkçe olan manzum sözlüklerin en kısası olan bu metin, sadece 10 beyitten müteşekkildir (Doğan Averbek, 2018b, s. 226-27).

Dürre-i Manzûme: Eser, mukaddime ile başlar. Sultan II. Mahmud için kaleme alınan dört beyitlik bir methiye, sebab-i nazm, Hafız Mehmed Paşa ve Davud Paşa için kaleme alınmış ve naat olarak isimlendirilmiş iki methiye ve eserin adına da yer veren tarih manzumesinden sonra klasikleşmiş manzum sözlük yapısına uygun olarak kıtalara geçilir. En sonda da hâtime ile eser son bulur (Doğan Averbek, 2018b, s. 229).

Tyfhe-i Şahidi: İbrahim Şâhidî Dede'nin (ö. 1550) türün en meşhur örneklerinden olan *Tuhfe-i Şâhidî* adlı Türkçe-Farsça manzum sözlüğünün, *Tyfhe-i Şahidi* adıyla 18. yüzyılın sonlarında Myslim Hoxha tarafından Arnavutçaya uyarlanmış hâlidir (Doğan Averbek, 2018b, s. 226-27).

1.3. Boşnakça-Türkçe

Makbûl-ı Ârif: Bosnalı Muhammed Hevâ'î Üsküfî (ö. 1651) tarafından 1631 yılında yazılan eser, Türkçe bir mukaddime ve sözlük kısmı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Toplam 224 beyit tutarındaki eserin sözlük kısmında 650 civarında kelimenin karşılığına yer verilmiştir (Okumuş, 2009, s. 825-40). *Makbûl-ı Ârif* el sine-i Selâse dışında farklı bir dille yazılan ilk tuhfe olması bakımından önemlidir.

1.4. Bulgarca-Türkçe

Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî: Mehmed Sabrî (ö. 1879'dan sonra) tarafından 1296/1879 yılında yazılan eser, 44 sayfadan mürekkep olup her sayfası 16 mısra alacak şekilde hazırlanmıştır. Eserde 1800 civarında kelime ve ibarenin Türkçe karşılığı verilmiştir (Gürsu, 2020, s. 13).

1.5. Ermenice-Türkçe

Manzûm Lügat-ı Ermeniyye: Ref'î Kâlâyî (ö. 1823) tarafından 19. yüzyılda kaleme alınan eser toplam 79 beyitten ibarettir (Dankoff vd. 1996).

1.6. Fransızca-Türkçe

Miftâh-ı Lisân: Yusuf Hâlis (ö. 1882) tarafından 1850 yılında nazmedilen *Miftâh-ı Lisân*; bir mensur mukaddime, bir manzum dîbâce, sözlük kısmı ve bir manzum

hâtimeden oluşmaktadır. 2500 civarı Fransızca kelimenin Türkçe karşılığının verildiği eser, toplam 495 beyittir (Kırbyık, 2002, s. 200).

1.7. İngilizce-Türkçe

Lehce-i Lankıviç: Eser hakkında aşağıda ayrıntılı bilgi verilecektir.

1.8. Rumca-Türkçe

Tuhfe-i Rûmî: Müellifi belli olmayan ve 1783 yılında İstanbul'da Yusufyan Han matbaasında basılan eser, otuz sayfadan ibarettir. İlk sayfada sonradan eklendiği belli olan bir konu fihristi ve daha sonra da bir mensur mukaddime ihtiva eder. 12 baba ayrılan eserde, 11. ve 12. bablar dışında konu başlığı ve bütünlüğü yoktur. Eserde toplam 640 Rumca kelime ve ibarenin Türkçe karşılığı verilmiştir (Ölker, 2022, s. 219-21).

Lügat-ı Nûriye: 1797-98 yılında Hanyalı Nuri (ö. 1815) tarafından Girit'te kaleme alınan ve iki parçadan oluşan *Lugat-ı Manzume-i Nuriye*'nin birinci parçası asıl sözlük ikinci parçası ise bu sözlüğe 1809-10 yılında yazılmış zeyl şeklindedir. Giriş ve hatime bölümleri hariç toplam 50 kıt'a, bir terci-i bend bir de müstezattan oluşan ve toplam 881 beyitten müteşekkil eserde toplam 2304 Rumca kelime ve ibarenin Türkçe karşılığı verilmiştir (Ölker, 2013, s. 2012-15).

Tuhfetü'l-Uşşâk: 1817 yılında Ahmed Fevzî Kîsedârzâde (ö. 1881) tarafından kaleme alınan eser 24 sayfadan müteşekkildir. Nerede basıldığı belli değildir. Ege tarafından (büyük ihtimalle İzmir) olduğu tahmin edilmektedir. 19 beyitlik bir giriş, 13 kıt'a, 3 muhammes ve bir de tarih beytinden oluşan eserde yaklaşık 850 Rumca kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir (Ölker, 2009, s. 860-61).

Hafız İbrahim Lügati: Hanyalı Hafız İbrahim (ö. 1798) tarafından Girit'te kaleme alınan eserin telif tarihi belli olmayıp 28 sayfadan müteşekkildir. Mukaddime ve hâtimeden mahrum olan eserin sözlük kısmı, 24 bölümden oluşmaktadır. Hafız İbrahim lügatini diğer lügatlerden ayıran temel farklılık, cümle çevirisine daha çok yer verilmiş olmasıdır (Ölker, 2018, s. 395-96).

Manzûme-i Vehbî: 1291/1874-75 yılında Abdülvehhâb Zârî (ö. 1874-75'ten sonra) tarafından yazılan ve İstanbul'da basılan eser, 48 sayfadır. Eser, 40 beyitlik mukaddime ve sözlük kısmını teşkil eden 31 kıt'adan ibarettir. Kıt'a nazım şekliyle ve kafiyelerine göre hurûf-ı hecâ tertibine göre alfabetik düzende tanzim edilen bu kıt'alardan ilk otuzunun beyit sayıları 3 ile 10 arasında değişirken; 31. ve son kıt'a ise mesnevi şeklinde olup 32 beyittir. İlk sekiz kıt'anın sonlarında takti beyitleri bulunmaktadır. Eserin sonuna Rumca harfler, bu harflerin adları ve Osmanlı alfabesindeki karşılıkları eklenmiştir.

2. Lehce-i Lankıviç ve Müellifi Rûknî Hakkında

2.1. Müellifi ve Telif Tarihi

Şimdilik bilinen tek nüshası Deniz Müzesi Kütüphanesinde "AA. 6881" arşiv numarasıyla kayıtlı olan eserin sonundaki üç beyitlik hâtime bölümünde isminin *Lehce-i Lankıviç*, müellifinin ise Rûknî olduğu açıkça zikredilmiş; ayrıca bu bölümün son beytinde ise cevher tarihle eserin telifine 1281/1864-65 tarihi düşürülmüştür:

Luğat-ı İngilizce oldıĝ' için hâş bu kitâb
Lehce-i Lankıviç ismiyle tamâm oldı be-nâm

Rükni' bak cevher-i târihe nedir şûret-i hûb
Lehce-i Lankıvici gör göresiñ cezbeyi tām

Ancak biyografik ve bibliyografik kaynaklarda hem *Lehce-i Lankıviç* hem de müellifi Rükni hakkında herhangi bir kayda tesadüf edilememektedir.

Mahlası dışında Rükni'nin biyografisine ışık tutacak eldeki tek bilgi, şairin eserinin mukaddime bölümünde 1281/1864-65 yılında Osmanlı donanmasına ait Kosova Kalyonu, Hüdavendigar ve Ertuğrul Firkateyni'ne motor ilavesi için İngiltere'ye seyahata çıkmış olduğunu ifade etmesidir:

Kosova kalyon-ı hümâyün ile
Hem Hüdāvendgār Ertuğrul bile

Makine koydurmağ için bunlara
İtdük 'azm-i cânib-i İngiltere

Bu ifadeler, Rükni'nin resmî bir görevlendirmeye bu seyahate çıkmış olduğunu göstermektedir. Her ne kadar bu ifadelerden müellifin bu seyahatteki vasfının ve vazifesinin ne olduğu belli olmasa da onun asker kökenli; hatta Osmanlı donanmasına mensup bir bahriyeli olabileceğine hükmetmek mümkündür.

2.2. Şekil ve Muhteva Özellikleri

Tuhfe türünün klasik yapısına uygun olarak mukaddime, kelime anlamlarının verildiği sözlük ve hatime bölümlerine sahip olan *Lehce-i Lankıviç*; toplam 360 beyitten müteşekkildir.

16 beyitlik mesnevi nazım şekline sahip olan sebab-i telif olarak da nitelendirilebilecek mukaddime bölümünde şair, Sultan Abdülaziz'in himmetiyle karada ve denizdeki ilerlemelerden dem vurarak³ Kosova Kalyonu, Hüdavendigar ve Ertuğrul Firkateyni'ne motor ilavesi için İngiltere'ye seyahata çıktıklarını söyler. Bu seyahat esnasında vakti boş geçirmek istemeyen Rükni, dünyada nadide bir eser vücuda getirmek

³ Osmanlı Devleti'nin devamını, Rusya'ya karşı kuvvetli bir askerî güce sahip olmakta gören Sultan Abdülaziz, saltanatı süresince kendi tahsisatından ve borçlanmalarla düzenlenen devlet bütçesinden milyonlarca lirayı kara ve deniz kuvvetlerinin modernizasyonuna harcadı. Avrupa'dan pek çok yeni model silâh satın alındı, tophâne modernleştirildi. 1866 yılında Prusya'dan uzman subaylar getirilerek Mekteb-i Harbiyye yeniden düzenlendi. İngiltere ve Fransa ayarında bir donanmaya sahip olabilmek için bütçe gücünün üstünde paralar harcadı. Yerli tersanelerde yapılması mümkün olmayan zırhlı gemiler dışarıdan satın alındı. Bahriye Nezâreti kuruldu. Deniz subayı yetiştirmek üzere İngiliz Hubart Paşa Mekteb-i Bahriyye'ye tayin edildi. Abdülaziz'in saltanatı sonunda deniz gücü yirmi zırhlı, dört kalyon, beş firkateyn, yedi korvet ve kırk üç nakliye gemisine sahip oldu (Küçük, 1988, s. 180-81).

adına birçok muteber lügat temin ederek yanına almıştır. Tanımadığı bir İngiliz refaketinde bilmediği kelimeleri ona sormak suretiyle de eserini nazmetmiştir.

Şair, bu bölümde dokuzuncu beyitten sonra eserin tanzim usûlüyle ilgili birtakım bilgiler paylaşmıştır. Kıt'a başlarına matla'lardan önce vezinlerini yazması, elif harfinden başlayarak yâ harfine kadar seçtiği kelimelerin Türkçelerini yanlarında vermesi, zorluk teşkil etmemesi için aruzun kolay kalıplarını tercih etmesi, kâf-ı Fârisîyi çifte yazması ve harfler üzerine koyduğu yedi rakamıyla "o" harfini kastetmesi verdiği bilgiler arasında yer alır.

Lehce-i Lankviç' in sözlük kısmı, beyit sayıları 4 ile 22 arasında değişen 37 kıt'adan ibarettir. Tertiplerinde kafiyelerin göz önünde tutulduğu bu kıt'aların 31'i, elif harfinden ye harfine kadar hurûf-ı hecâ tertibi üzere tanzim edilmiştir. Bu 31 kıt'a, kıt'a nazım şekliyle tanzim edilmişken; son 6 kıt'a ise mesnevi nazım şeklinde olup mesneviyyât üst başlığı altında "Der-Beyân-ı Ma'deniyyât", "Der-Beyân-ı Pusula vü Gemicice Ta'birân", "Der-Beyân-ı Hubûb u Sebzevât", "Der-Beyân-ı 'İle-i Muhtelifât" ve "Der-Beyân-ı Eczâ vü Nebâtât" alt başlıklarıyla madenler, gemicilik terimleri, hastalıklar, tıp terimleri ile bitki isimlerini muhtevirdir.⁴

Manzum sözlüklerde kıt'a sonlarında, kıt'aların nazmında kullanılan bahir ve vezinlerin bilinip bu vezin üzere kolayca ezberlenmesi amacıyla aynı vezinde bir ya da iki takti beyti yazılması çok yaygındır. Bu beyitlerde bahrin adı söylenir ve veznin tef'ileleri yazılır. Bir beyitlik takti beyitlerinde veznin tef'ilelerine ilk mısradaki, iki beyit olanlarda ise üçüncü mısradaki yer verilir (Öz, 1996, s. 65).

Birçok tuhfe müellifinin aksine Rükni, kıt'a sonlarında yaygın şekilde karşılaşılan ve genellikle ilgili kıt'anın veznin belirlendiği takti beyitlerinin kullanımına pek tevessül etmemiştir. 33 kıt'adan sadece yedisinde (2, 5, 17, 19, 20, 30, 31) takti beytine yer veren şair, mevcut takti beyitlerinde ise vezin bilgisi vermeyip hikmetli düşünceler serdetmiştir.

Lehce-i Lankviç' te Hezec, Remel, Basît, Recez ve Müctes olmak üzere beş farklı bahre ait dokuz aruz kalıbı tercih edilmiştir. Bahirler ve kullanılan kalıplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Bahir	Vezin	Kıt'a Numarası
Hezec	<i>mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün</i>	12, 31
	<i>mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün</i>	9
Remel	<i>fâ'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilât</i>	3, 6, 7, 8, 10, 11, 14, 16, 17, 24, 30, Hâtıme

⁴ *Lehce-i Lankviç'*, tertip şekli itibariyle Osmanlı manzum sözlük geleneğinde en çok beğenilip okunan ve tanzir edilen *Tuhfe-i Şâhidî'* yi andırmaktadır. Her ne kadar elde kesinlik arz eden kanıtlar olmasa da bu hâliyle *Lehce-i Lankviç'* in *Tuhfe-i Şâhidî'* ye nazire yazılmış olabileceği ihtimali akıllara gelmektedir. *Tuhfe-i Şâhidî'* nin sahip olduğu şekil ve muhteva özellikleri için bk. (İmamoğlu, 1993; Kılıç, 2007b).

	<i>fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilāt</i>	1, 2, 13, 18, 21, 23, 25, 26, 28
	<i>fā' ilātün fā' ilātün fā' ilāt</i>	Mukaddime, 4, 5, 6, 10, 11, 13, 20
	<i>fe' ilātün fe' ilātün fe' ilāt</i>	29, 32, 33, 34, 35, 36, 37
Basıt	<i>müfte' ilün fā' ilün müfte' ilün fā' ilün</i>	15
Recez	<i>müstef' ilātün müstef' ilātün</i>	19, 27
Müctes	<i>mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilāt</i>	22

Müelliflerin aruz tatbikinde yer yer hataya düşmeleri, yaygın olarak karşılaşılan bir durumdur. Rükni de birçok müellif gibi birtakım aruz kusurlarına düşmekten kurtulamamıştır. Söz konusu bu kusurlar genellikle İngilizce kelimelerde med ve imale şeklinde kendini göstermektedir. Bu durumu, yapı itibarıyla İngilizcenin aruz veznine tatbikinin uygun olmayışının getirdiği zorlukla açıklamak mümkündür.⁵ Kaldı ki müellif de bir beytinde bu zorluğa dikkat çekmiştir:

Vezn ü қаңтара шығшдырмасы pek güç bu dili
Ġālibā ṭono ḥisāb ile yaratmış Allāh (Kıt. 30/10)

Rükni'nin aruz tatbikinde tasarrufta bulunduğu hususların başında İngilizce kökenli kelimelerde med ve imāle başvurması gelir. Bu durumu örneklemek amacıyla aşağıya alınan iki beytin ilkinde “nats” kelimesinde ve “almend” kelimesinin ilk hecesinde med; ikinci beytin ise “redikūlas” kelimesinin ikinci hecesinde imāle, son hecesinde ise mede başvurulmuştur:

Nats fındıktır ceviz *vulnaṭ epil* elma imiş
Almend bādem *peyar* armud daḥı incir *fiḡ* (Kıt. 21/3)

Muḡallide didiler *baṭ* u muṣtanuñ adı *ḡaf*
Redikūlas kepāze vü ḡülmek oldu *tu laf* (Kıt. 22/1)

Lehce-i Lankiviç'te kafiye hususunda müellifin tercihi ağırlıklı olarak mürdef kafiye'den yana olmuştur. Mesnevi nazım şekliyle yazılmış kıt'alar ve sadece redif kullanımının tercih edildiği 22. kıt'a hariç olmak üzere; sözlük kısmını teşkil eden 30 kıt'anın 21'i mürdef (3, 6, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 20), 5'i mücerred (1, 2, 7, 10, 13, 21, 31), 2'si ise mukayyed (4, 5) kafiye'dir. Başlıklar hâlinde mesnevi nazım şekliyle yazılan son kıt'ada ise büyük oranda mürdef kafiye kullanılmıştır.

⁵ *Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî* müellifi Mehmed Sabrî de Bulgarca kelimeleri aruza uydurmakta zorluk çekmiş olmalı ki eserini tanzim ederken ilk üç beyti aruz vezniyle yazmış, sonraki beyitlerde ise vezin kullanımından vaz geçmiştir. Aynı durum, Şerefeddin Paşa'nın *Almanca Tuhfe*'sinde de söz konusudur.

Lehce-i Lankviç'te 1250 civarında İngilizce kelime, kelime grubu veya cümlenin Türkçe karşılığı verilmiştir. Seçilen İngilizce kelimelerin büyük çoğunluğu, konuşma dilinde yaygın olarak kullanılan kavramlar ve günlük hayatta ihtiyaç duyulan nesnelere ilgilidir. Rükni bu kelimeleri, yazıldıkları gibi değil de telaffuz edildikleri gibi istimal etmiştir. Şair, her ne kadar kelime telaffuzlarına sadık kalmış olsa da sağlıklı bir telaffuzun ancak İngiliz birinden edinilecek tecrübeyle mümkün olabileceğini ifade etmiştir:

*Bu lisâni şıhhat üzre isteyenler söylemek
İngilizden almalı birkaç şadâ vü ağız u dil* (Kıt. 25/10)

Anlamı verilen kelime sayıları beyitlerde farklılık arz ettiği gibi bu kelimelerin tertibinde kaynak ve hedef dil olarak öncelik sırası da gözetilmemiştir. Ancak bazı beyitlerde düzenli bir şekilde İngilizce kelimeler önce verilmiştir:

*İntemişin ünsiyet interkoz olmuş ihtilât
Şoro dirlerse kederdir hem geyeteydir neşât* (Kıt. 18/1)

*Velyo kıymet heves iğa piresiz kıymetlü
Şavnd sağlam dime furseykın olursa metrük* (Kıt. 25/8)

Aynı şekilde kıt'alarda karşılığına yer verilen kelimelerin birbirleriyle anlam itibarıyla kavramsal bütünlükten uzak oldukları görülmektedir. Her ne kadar müellif "Mesneviyyât" başlığı altında tertip ettiği kıt'alarda madenler, gemicilik terimleri, hububat ve sebzeler, hastalıklar, eczacılık ve bitkiler ile akrabalık terimlerini bir araya getirerek bu bütünlüğü sağlamış olsa da aynı şeyi diğer kıt'alar için söylemek mümkün değildir. Genel itibarıyla kıt'alar kavramsal bütünlükten mahrum olsa da birçok beyitte birbirleriyle anlamca mütenasip kelimeler bir araya getirilmeye çalışılmıştır:

*Dügüne dindi vedin hem de birayd oldı gelin
Gügegi birayd gırum olmalı bitroş nikâh* (Kıt. 8/2)

*Bafelo manda kemil oldı deve diye geyik
Tekeye dindi şirimp ü keçi got oğlağ kid* (Kıt. 10/7)

Eserde tercih edilen kelimelerde daha çok isim ve isim kökenli kelimelere yer verilmiş olsa da çeşitli fiillere de tesadüf edilmektedir. Çekimli veya emir kipli hâlleriyle karşılaşılan birkaçı dışında bu fiillerin genellikle mastar şekilleri tercih edilmiştir:

*Tuğme sid tarlaya fild ü türemekdür tu birid
Beslemek oldı tu fid nesne büyümesi giroş* (Kıt. 6/8)

*Dindi şallanmağa tu sving tu voğ gezmekdür
Pals nabz oldı kımıldanmağa grob ya'ni nübâz* (Kıt. 11/4)

Lehce-i Lankıviç'te karşılığı verilen ibarelerin kâhir ekseriyeti kelimelerden müteşekkildir. Ancak yer yer kısa cümle şeklindeki pratik konuşmaya matuf ibareler de kendine karşılık bulmuştur:

Ben dirîğ itmem dinürse dindi ay du not feyil
Sen dirîğ itmezsiñ oldı ya'ni zav dest not feyil (Kıt. 25/1)

Siz ne için itdiñiz dirler ise vay did yu du
İtmedim dimek dirîğ ben oldı ay did not feyil (Kıt. 25/5)

Bazı kelimelerin birden fazla anlamına yer verilmiştir. Aşağıdaki beyitlerde İngilizce *affectation* kelimesine karşılık olarak verilen “cılve, naz” ve “eda”; *depression* kelimesine karşılık olarak verilen “meyyâl, aşâğı” ve “inhitât” kelimeleri bu durumu örneklemektedir:

Dilbere dirler pireti hem biyuti dir cemâl
Ya'ni effikteysin oldı cılve vü nâz u edâ (Kıt. 2/6)

İn'ikâs refreksin ü difleksin olmuş inhirâf
Dipresin meyyâl aşâğı dindi ya'ni inhitât (Kıt. 18/4)

Tuhfe türündeki eserlerde kaynak dil ve hedef dilde karşılıkları verilen kelime veya ibarelerin vezin icabı aynı mısra içinde verilmeyip sonraki mısralara hatta sonraki beyitlere bile sarktığı sık görülen bir husustur. Ancak bu durum, *Lehce-i Lankıviç* için söz konusu değildir. Kelimeler ve karşılıklarının hemen hemen hepsinin aynı mısra içinde verilmiş olması *Lehce-i Lankıviç*'te dikkatleri çeken özelliklerden biridir. Aşağıdaki beyitler bu durumu örnekler mahiyettedir:

Tenkiyu şükr itme gud mornin şabâhıñ hayr ola
Hem şafâ geldiñ dimek velkam ulheyi merhabâ (Kıt. 2/9)

Yatmağa dindi tu lay davn 'ilâcdur medisin
Bed yatak sık dinür hasteye şürbâsı biroş (Kıt. 6/2)

Lehce-i Lankıviç, konuşma diline yakın bir tarzda ve sade bir dille tanzim edilmiştir. Yok denecek kadar az sayıda terkinin kullanılmış olması, eserde dikkatleri çeken en önemli vasıflardan biridir. Bu durumu, hem terkip kullanımına ihtiyaç hissedilmemesi hem de İngilizce kelimelerin Osmanlı Türkçesinde yaygın olarak kullanılan Arapça ve Farsça kökenli kelimelerle terkip oluşturmanın yaygın teamüle uymayışıyla açıklamak mümkündür. Ne var ki şairin birkaç beyitte İngilizce kelimelerle Arapça kelimeleri terkiye sokmaya mecbur kaldığı görülmektedir. Aşağıdaki beyitlerde Arapça menşeli “ism” ve “lafz” kelimeleriyle İngilizce menşeli “small” ve “will” kelimeleri terkip yapılmıştır:

*İsm-i ismol küçükdür büyüğün adı gırayt
Korğağa dindi kavart oldı şecâ'at da karic* (Kıt. 7/2)

*Ay u yu vi zeyleriñ m̄-ba' dına taşrîfde
Ya'ni istikbâl için bir şel gelür ya lafz-ı vil* (Kıt. 25/8)

Aynı şekilde şair, birkaç beyitte Arapça ve Farsça kelimelerle Türkçe kelimeleri terkip yapmak zorunda kalmıştır. Aşağıdaki beyitlerde Farsça “bâğ” kelimesiyle Türkçe “boyun”, Arapça “yevm” kelimesiyle de Türkçe “salı” kelimesiyle yapılan terkipler bu kabildendir:

*Gömleğe şert veyişkot yelege şoks çorap
Derzi teylar nekacif bâğ-ı boyun çuğa kilos* (Kıt. 6/4)

*Dinür marc marta nisāna eyipril mey imiş mayıs
Haziran cun culay temmüzdur yevm-i şalı tuzdey* (Kıt. 31/2)

3. Nüsha Tavsifi

Deniz Müzesi Kütüphanesinde “AA. 6881” arşiv numarasında *Lehce-i Lanķıviç* adıyla kayıtlı olan eserin nüsha özellikleri şöyledir:

205x130, 160x115 mm ölçülerinde olup 43 varaktan müteşekkildir. 1b, 37b, 38a, 40b, 41a ve 42a-43b sayfaları boş. Nesih hatlıdır. Samani, ince, aharlı, su yollu kâğıt. Tek çizgi kırmızı mürekkeple cedveli. Miklepli, sarı desenli ince kartona ilave olarak mukavva üzeri gri cilt bezi kaplı cilt. Başta ve sonda ikincisi desenli sarı karton olmak üzere iki koruyucu yapraklı. 1a’da Deniz Müzesi Kütüphanesi kaşesi vardır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli olmayan eserde, İngilizce kelimeler hem harekelenmiş hem de üstlerine kırmızı çizgi çekilmiştir. 35a-40a sayfaları çift, diğerleri tek sütunludur. 41b’de Kaptanıderya Ahmed Vesim Paşa’nın kaptanlığını metheden Hakkî mahlaslı şairin altı beyitlik ta’miyeli tarih manzumesi kayıtlıdır.⁶

4. Çeviri Yazılı Metin

[1b] Lehce-i Lanķıviç

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

1. Hāzret-i Hān-ı 'Aziziñ sāyesi
Millete oldı hüner ser-māyesi

⁶ Eser fiziki olarak görülmemiş olup nüsha tavsifi kütüphane kataloğundan alınmıştır. bk. *Deniz Müzesi Komutanlığı El Yazmaları Kataloğu*, s. 106.

2. Himmet-i şāhānesiyle olmada
Berr ü bahriyye teraḳḳī bulmada
3. Ḳosova ḳalyon-ı hümāyūn ile
Hem Ḥudāvendgār Erṭuḡrul bile
4. Makine ḳoydurmaḳ için bunlara
İtdük 'azm-i cānib-i İngiltere
5. Çünkü lāzım vaḳti žāyi' itmemek
Ḥātıra geldi girü boş gitmemek
6. Topladum ḥaylī luḡāt-ı mu' teber
Tā ola 'ālemdē nādīde eṣer
7. Zātı bilmem gerçi yabancı baña
Buldum ammā bu lisāna āşinā
8. Şordıḡım elfāzı o virdi ḥaber
Ben de nazma ḳoydum oldu ṫarz-ı ter
9. Vezn-i ḳıṫ' a ḳondı re's-i maṫla' a
Kim güzelce oḳuna tā maḳṫa' a
10. Türkçesi yanında mevzūn söyledim
Tā elifden yāya dek derc eyledim
11. Gitmedim güç bahre olsun tek ḳolay
Keṣṫ-i vezni yürüdümdü pek ḳolay
12. Çifte yazıldı o kāf-ı Fārsī
Öyledir hem ḥarf-i lāmīn irisi
13. O şadāsını ifāde eyledi
Ol ḥurūf üzre raḳam ḳoydum yedi
14. Var oḳuyana tekellümce medār
Çün edāt ile luḡat taşrīfī var

15. Yoksa da ‘abd-i ‘aciziñ kudreti
Yardım itdi rahm-i Aḥmed himmeti

16. Vezn için ba‘z-ı zarüret var ise
‘Afv ider ehl-i ‘ināyet var ise

1.

[2b] **Ḥarf-i Elif**

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt

1. İsm-i Mevlā ḡod ādem men birufit enbiyā Hem tu nov bilmek kelif aşḡāb marṡa evliyā	[god, man, prophet] [to know, caliph, martyr?]
2. Ḥācedür maṡtar oḡumak tu rid öḡrenmek tu lern Buḡ kitāb yazmak tu rayt u pen ḡalem ferst ibtidā	[master, to read, to learn] [book, to write, pen, first]
3. Siḡniḡer imzā leter mektüb yazan sekreteri İng mürekkeb peypa kāḡıd hem pireyz oldı ṡenā	[signature, letter, secretary] [ink, paper, praise]
4. Tu dirinḡ içmek vuṡar ṡudur tubaḡu hem duḡān Tu sit oṡurmak imiṡ vuṡar ḡilozet dür ḡelā	[to drink, water, tobacco] [to seat, water closet]

[3a]

5. Uyḡu islib Türk Tarḡ oldı üṡengeḡ indulent İsmoḡa tiryākidür puva züḡürd olsa sezā	[sleep, Turk, indolent] [smoker, poor]
6. Bizenes işdür ḡalışmak tu stedi hem ḡud iyi Cāhil iḡnurent oldı leyzi tenbel bed fenā	[business, to study, good] [ignorant, lazy, bad]
7. Vayz ‘āḡil zil ḡayretdür becermek tu meniḡ Üstupid aḡmak ḡayırsız yusiles hem rāf ḡaba	[wise, zeal, to manage] [stupid, useless, rough]
8. Hem demek olso imiṡ so böyledür end daḡı Hi o kimse it o ṡey` movar dinilürse dahā	[also, so, and] [he, it, more]
9. ṡan güneṡdür ay mun iṡtar dirler yıldıza Zodiyāḡ burc ḡılavd oldı buluṡ iṡḡay semā	[sun, moon, star] [zodiac, cloud, sky]

[3b]

10. Oldı ay beḡ yu size ben eylerim demek recā Eḡsküyüz mi beni ‘afv eyleyiñ ronḡ ḡaṡā	[I beg you] [excuse me, wrong]

2.

Kıt' a-i Diğer Eyzan

[fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilât]

1. **Bedsited** kervet yataç şandaliya olmuş **çeya** [bedstead, chair]
Oturacak kıanepenün adına dirler **şofa** [sofa]
2. Mişe **ok** mankal kömürüdür **çakol** hem maşa **tonğs** [oak, charcoal, tongs]
Kürk **fer gılav** eldivan şarkı boyundur **comfata** [fur, glove, comforter]
3. **Vul** yün penbe **kıotun metris** dirler mindere [wool, cotton, mattress]
Şit çarşabdır **pilanket** yorgana yaşdık **pıla** [sheet, blanket, pillow]
4. **Şorn** dikendir böğürtlen **bilakberi** leymün **lemen** [thorn, blackberry, lemon]
[4a] Purtaçal **orenc** kiraz adı **çerez**dir muıtlakā [orange, cherries]
5. **Vers** beyt şâ' ir **poet** hem **kıompliment** olmuş selām [verse, poet, compliment]
Dindi **kıuvessin** su'āle hem cevāba **anseva** [question, answer]
6. Dilbere dirler **pireti** hem **biyuti**dir cemāl [pretty, beauty]
Ya' ni **effikteysin** oldu cilve vü nāz u edā [affectation]
7. Cennete dirler **piredays** cehennem oldu **hell** [paradise, hell]
Zevk **emyuzment tireni** ezā cevı ü cefā [amusement, tyranny]
8. Hür **demzlıl yuş** gılmān çok **meni dişiz** yemek [damsel, youth, many, dishes]
Zāhid **essetik** müjde **gudniyuz pileje** şafā [ascetic, good news, pleasure]
- [4b] 9. **Tenkiyu** şükr itme **gud mornin** şabāhın hayı ola [thank you, good morning]
Hem şafā geldiñ dimek **velkam ulhey** merhabā [well come, all hail?]
10. Pek büyük ser-māye-i devletdir insāna hele
Olmalı mümkün olursa her lisāna āşinā

3.

Harf-i Bā

[fâ' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilât]

1. Setriye **kıot** didiler hem dağı şoymağ da **tu rob** [coat, to rob]
Boğça **bandill** cāme-şüy oldu **kıluz** elbise **rob** [bundle, clothes, robe]

2. **Loğ** kilid oldu anahtar **ki opin** aç kapa **şat** [lock, key, open, shut]
[5a] Kapu **duvar** anı çalmaq **tu noğ** olmuş topı **nob** [door, to knock, nob]
3. **Fib** ü **lay** oldu yalan müfter **rdür beğbayta** [fib, lie, backbiter]
Ya'ni tuğyān **tomalt** müfsid olanlar dağı **mob** [tumult, mob]
4. **İvnin** aḥşam u şabāh **mornin** ü **ṭaym** oldu vaqt [evening, morning, time]
Vaç ceyin köstege hem sâ'ate **vaç** ceybine **fob** [watch chain, watch, fob]
5. **Loncitut** ṭül **letitut** 'arz u ufq **ḥorayzın** [longitude, latitude, horizon]
İstivā ḥaṭṭına **ikveyta** küre oldu **ğilob** [equator, globe]
6. **Qıravun** tāc u riyāl **şavrın** u lira vü kıral [crown, sovereign]
Oldı baş egme **tu bub** hem de şilin sikkesi **bob** [to bob, bob]
- [5b]**
7. İncüye **perl** ü **dayamend** dinür elmasa [pearl, diamond]
İyerin oldu küpe **ıye** kulaq memesi **lob** [earring, ear, lobe]
8. Didiler kendin ögen sâhte vü kara **ağotist** [egoist]
Ya'ni şeytān **devill ez** gibi kibirli **isnob** [devil, as, snob]
9. Acımaqdır **tu pitey** derd ü belā **misforçun** [to pity, misfortune]
Güç işiñ hem dağı Eyyüb Nebiniñ adı **Cob** [Job]
10. **Şorspen** tencere **kuğ** aşçı yemek **dine** vü **mils** [saucepan, cook, dine, meals]
Di **kiçin** matbağa kuş-ḥāne qonılan yire **ḥob** [kitchen, hob]
11. **İspitun** tağtuğa **ğoblet** tükürük ḥoğkasıdır [spit on, goblet]
[6a] Oldı ağız ṭolusu tükürüğüñ ismi dağı **ğob** [gob]
4.
fā' ilātün fā' ilātün fā' ilāt
1. **Veyst** bel qanburuñ oldu adı **ḥamp** [waist, hump]
Dübr ü ḥayvān verāsı dağı **ramp** [rump]
2. Başup ağız qapamaq hem keslān
Qol u ağaç qoçanı oldu **siṭamp** [stump]

3. Hūra **dans** oynamak oldu **tu pley** [dance, to play]
Atlamak şıçramak oldu dağı **camp** [jump]
4. Hem sıkambil hoşı hem süsletmek
[6b] Hem şadâ-yı borıya dindi **tiramp** [trump]
5. **Vud** odun tahta **bilanğ cibs** talaş [vood, plank, chips]
Hem ağaçdan küme taşkoz da **kılamp** [clump]
6. Oldı **ravund** yuvarlak nesne [round]
Yumrı hem dindi iri parçaya **lamp** [lump]
7. Hüy imiş **dispozişin** hem de mizâc [disposition]
Oldı huysuzluğuñ ismi de **ğiramp** [grump]
8. Kova **baket sitring** ip **pul** çek [bucket, string, pull]
Kuyunuñ oldu adı **vel** dağı **samp** [well, sump]
- [7a] 9. Didiler **mevs** ağıza **tağ** dile [mouth, tongue]
Ağız aramak tulumba adı **pamp** [pump]
10. Ne yimezdi 'acebâ olsa dişi
Bir yemek diş et ile yok dişi **mamp** [Mump]

5.

Harf-i Tâ*fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilât*

1. Oldı alçağ **luv** u inmek **tu elayt** [low, to alight]
Hem **eya** olmuş hevâ yüksek de **hayt** [air, height]
2. **Fist** yumruğdur kabâhat oldu **gilt** [fist, guilt]
[7b] Hem tokat **ismek** dinildi gavgâ **fayt** [smack, fight]
3. **Doğk** kelp **ışkorpiyen** 'akreb imiş [dog, scorpion]
Ket kedi **isneyk** yılan ıştırma **bayt** [cat, snake, bite]
4. Kündura **şuz** u **tırvzes** pantolon [shoes, trousers]
Lus u **vayd** bol geniş tar oldu **tayt** [loose, wide, tight]

5. **Nayt** gicedür bu gice hem **tunayt** [night, tonight]
Gündüze **dey** dün gicedür **last nayt** [day, last night]
6. **Lemp** kandîl ü fenâr **lentin** imiş [lamp, lantern]
Layt ışık ay mâh-tâbı **mun layt** [light, moon light]
- [8a]
7. **İstirunğ mayti** zî-ğudret olan [strong mighty]
Yalıñız **onley** imiş ğudret de **mayt** [only, might]
8. Ayna **lukingilas** bakmağdur **tu luk** [looking glass, to look]
Pikçedür resm görünüş oldı **şayt** [picture, sight]
9. Şarıya dirler **yelo** renge **kalâ** [yellow, colour]
Kırmızıya **red** beyâza dindi **vayt** [red, white]
10. **Prosperus** ma' mür imiş **ruyin** ħarâb [prosperous, ruin]
Ķlin temiz oldı bezetmekdür **tu dayt** [clean, to dight]
11. Da 'imâ her bir işiñde Ħağ saña
[8b] Yardım eyler ger olursañ toğrı **rayt** [right]
6.
Ħarf-i Şâ
fâ' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilât
1. **Tu kis** öpmek ise de istemeze dirler **loş** [to kiss, loth]
Cânına minnet olunca didiler **noşin loş** [nothing loth]
2. Yatmağa dindi **tu lay davn** ' ilâcdur **medisin** [tu lie down, medicine]
Bed yatağ **sik** dinür ħasteye şürbâsı **biroş** [bed, seack, broth]
3. Çamaşurcı ħarı ise **vaşavumen** didiler [washerwomen]
Vaşamen erkeği şabun **şob** u köpük de **firoş** [washermen, soap, froth]
- [9a]
4. Gömleğe **sert veyişkot** yelege **şoks** çorap [shirt, waistcoat, socks]
Derzi **teylar neğacif** bâğ-ı boyun çuğa **ķiloş** [taylor, neckerchief, cloth]
5. **Ķort ħavs** mağkeme da' vâ **ķılayim piruf** işbât [court house, claim, proof]
Dağı da' vâcî **ķılayment** yemîn olmuş **oş** [claimant, oath]

6. İstiḳāmet dise **integriti** munḫif **rayçis** [integrity, righteous]
Hem berāber **tugedā** ḫıdḫ u vefāya di **şıruş** [together, truth]
7. **Anlekey** dindi ḫe 'āmetlü uğurluya **lakey** [unlucky, lucky]
Derti murdār daḫı pis tenbele dirler **isloş** [dirty, sloth]
8. Tuḫme **sid** tarlaya **fid** ü türemekdür **tu birid** [seed, field, to breed]
[9b] Beslemek oldı **tu fid** nesne büyümesi **ğiros** [to feed, growth]
7.
Eyżan Harf-i Cīm
[fā' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilāt]
1. **Enimil** dir ise ḫayvān 'alefi oldı **foric** [animal, forage]
Porta ḫammāla dinür pırtı vü yük oldı **lekic** [porter, luggage]
2. İsm-i **ismol** küçükdür büyüğün adı **ğireyt** [small, great]
Korkağa dindi **ḫavart** oldı ḫecā' at da **ḫaric** [covard, courage]
3. Tıḫamaḫ hem daḫı tırmaḫ dinilürse **tu stop** [to stop]
Tıḫanıklık u tıḫanmaḫlığa dirler **siḫobic** [stoppage]
4. Oḫaya **rum** dinür **ḫavs** eve hem ḫān **ḫotel** [room, house, hotel]
[10a] Çevresi bāğçe ufaḫ ḫāneye de dindi **ḫoḫic** [cottage]
5. **Boḫ** ḫayıḫ **şibsboḫ** oldı filika hem gemi **şib** [boat, ship's boat, ship]
Tu biley bağlamadır nev' -i ḫalaḫdur **ḫordic** [to belay, cordage]
6. **Tu ḫravnd** oldı oḫurmaḫ gemi **mayind** ḫaḫın [to ground, mind]
Daḫı taḫliş **tu rilis** ücretine di **selvic** [to release, salvage]
7. **Of terns**dir gemicice fora baḫ ta' bīri [of turns]
Geminiñ bağlanacaḫ ḫolna maḫalli **movaric** [moorage]
8.
Eyżan Harf-i Hā
[fā' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilāt]
1. Di şıḫındıya **tırabill pilezent** oldı ferāḫ [trouble, pleasant]
[10b] Bolluğa dindi **ebandans femin** ḫaḫt u kelāḫ [abundance, famine]

2. Dügüne dindi **vedin** hem de **birayd** oldı gelin [wedding, bride]
Gügegi **birayd ğurum** olmalı **bitroş** nikâh [bride groom, betroth]
3. **Anloful** oldı ħarâm dindi ħelâle **loful** [unlawful, lawful]
Qastam ‘âdet dimedür **ellevebill** dirse mübâh [custom, allowable]
4. Rûzigâr **vind** imiş esmek daĥı olmuş **tu bilo** [wind, to blow]
Akşehleysin olursa dinür envâ‘-ı riyâh [exhalation]
5. İngilizlerle ne sebep oldı temiz ğavğacı
Dillerince mekr ise **pis** imiş şulĥ u şalâh [peace]

9.

[11a] Ħarf-i Ħâ

mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ülün

1. **Firut** mîve budak **narl** u **noĥ** u fâĥ [fruit, knurl, node]
Daĥı oldı delik **ĥoll** ya‘ ni sūrâh [hole]
2. Qoyun **şib** hem kıuzı **lem** қоç imiş **rem** [sheep, lamb, ram]
İnek **qav ĥorn** boynuz ya‘ ni kim şâĥ [cow, horn]
3. **Memurey** fikr imiş **vizdim** ‘ağıldır [memory, wisdom]
Tu şapoz oldı zann itmek gibi râĥ [to suppose]
4. Serây oldı **peles şaltan** sheñşâh [palace, sultan]
[11b] **Pavilin** hem **şamaĥavs** qaşr kim şâĥ [pavilion, summerhouse]

5. Utanqaç **eşşeyimd** maĥcüb **beşfill** [ashamed, bashful]
Edebsiz **impident**dür ya‘ ni küstâĥ [impudent]
6. Di qalb aqçeye **fols mani** daĥı hem [false money]
Münâfik **ĥipokrit** ü ya‘ ni kim mâĥ [hypocrite]

10.

Ħarf-i Dâl

fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilât

1. Dolaba dindi **qabard** u qapaĝa dirler **lid** [cupboard, lid]
Fuçı **qask** amı şıķışdırıcı taqoz **iskid** [cask, skid]

[12a]

2. **İşvolod** yutdı **şirovt** atdı demek **held** tutdı [swallowed, threweğ, held]
Kesdi **kat** kaçdı **dizerted** dağı **ıslid** kaydı⁷ [cut, deserted, slide]
3. Ceng esirine vü mađbūsa **pirizne** dirler [prisoner]
Hem dağı **ıayd-ı** belādan olan āzādeye **rid** [rid]
4. **İspitil** tükrük imiş öksürüğe dirler **kof** [spittle, cough]
Ağızda çignenen loğma duđān oldu **kuvid**⁸ [gobbet]
5. **Leğtenend** oldu mülāzım dağı **simen** asker [lieutenant, seamen]
Şımf-ı şālişde mühendis olana dirler **mid** [mid]
6. Dindi alış virişe **barğın** dükkāndır **şob** [bargain, shop]

[12b] Hem verā' a dağı teklif olunan kıymete **bid**

7. **Bafelov** manda **kemil** oldu deve **diye** geyik [buffalo, camel, deer]
Tekeye dindi **şirimp** ü keçi **goğ** oğlağ **kid** [shrimp, goat, kid]

11.

Harf-i Zā Eyzān

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilāt]

1. Dindi **isvift** yürümek sür' at ile çün ihvāz [swift]
Hem **tu ran** koşmağa dirler Arabisi hadhāz [to run]
2. Tatlı **isvit** koğu **ismel** şekere dindi **şuğar** [sweet, smell, sugar]
Lezzet almağ **tu relişdür** Arabi istelzāz [to relish]
3. **Tu geri** oldu götürmek ü getürmek **tu biring** [to carry, to bring]
- [13a] **Go evey** ref ü uzağ itmege ya' nı işkāz [go away]
4. Dindi şallanmağa **tu sving** **tu voğ** gezmekdür [to swing, to walk]
Pals nabz oldu kımıldanmağa **şrob** ya' ni nübāz [pulse, throb]
5. **Long** uzun **şort** kışa **şık** kalın **şin** ince [long, short, thick, thin]
Liğil az **sam** biraz **partikil** az parça cüzāz [little, some, particule]

⁷ kaydı: kapdı N.⁸ Vezin tutarsız.

6. Di itişmek dağı çayır kuşına **iskaylark** [skylark]
Hem **periponderens** itmek galebe istihvâz⁹ [preponderance]
7. Korkma **du not fiye** düşmen **enimi** dost **firend** [do not fear, enemy, friend]
Lin tayan hem de şığınmak **esilam** ya^c ni me^c âz [lean, asylum]

12.

[13b] Harf-i Râ

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Balık **fiş ayelend** ața gemiciye dinür **seylar** [fish, island, sailor]
Balıççı **fişemen** anı şatıcı oldı **fişmanğar** [fisherman, fishmonger]
2. Olamaz dirse **ken noğ bi hepey** ma^c nâsı berhurdâr [can not be, happy]
Tu çit aldatmak oldı aldadıcı **çit** hem **çitar** [to cheat, cheat, cheater]
3. **Pulismen** zabtıye oldı konağıdur **pulis ofis** [policeman, police office]
Ceyil zindân imiş hem **dancıyin** zindâncıdur **ceylar** [jail, dungeon, jailer]
4. Balık ağı **fişin net** hem de **sin** olta **fişin layin** [fishing net, seine, fishing line]
[14a] Ața balığı şaydına giden keşti imiş **veylar** [whaler]
5. Timur yoldur **reyil rod** vapurı **loğomotiv incin** [rail road, locomotive engine]
Mağall-i menzil **isteysin** tekerlekçi imiş **viylar** [station, wheeler]
6. **Eveyk** oldı uyanık **tu get ab** hem **tu reyiz** kalkmak [awake, to get up, to raise]
Dağı kalmak imiş **tu stey** uyuklar ise **islambar** [to stay, slumber]

13.

Harf-i Zâ

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât

1. **Hert** incitmek gücendirmek dinürse **dispiliz** [hurt, desplease]
Hem **veriz it** kandadır luğ u^c inâyetdür **piliz** [where is it, please]
- [14b]
2. **Tu bi vorm** olmuş ışıtmak hem şıcağıñ adı **vorm** [to be warm, warm]
Ğold şovuk **fil ğold** üşümekdir dağı tınmak **firiz** [cold, feel cold, freeze]

⁹ Vezin tutarsız.

3. İçkırık **hıkabs tu geyb** esnemekdir nezle **қold** [hiccups, to gape, cold]
Hem dağı **tu spit** tükürmek oldu aқşıрмақ **siniz** [to spit, sneeze]
4. Furtına **ışorm** imiş hem de **geyildir** serd hevā [storm, gale]
Қalm limanlık mülāyim rūzigār oldu **biriz** [calm, breeze]
5. Oldı **tu teyk avt** çıkarmak hem **tu puğ** koymak imiş [to take out, tu put]
Dindi **tu slakin tu lus** gevşetme şıkmaқ **iskuviz** [to slacken, to loose, squeeze]
6. **Riç** zengine dinür **mistir** efendiye dağı [rich, mister]
[15a] **İkonomi**dir idāre hem refāh hāle **iz** [economy, ease]
7. Ruğan-ı zeyte **oyill bağar** tereyağı imiş [oil, butter]
Muma **kendlil** didiler hem ıon yağı oldu **ğriz** [candle, grease]
8. **Eğ** yumurta çay **ti favıl** tavuқ etmek **bired** [egg, tea, fowl, bread]
Milk süd kaymak **қırım** peyiz olursa dindi **çiz** [milk, cream, cheese]
9. Müttehim **gilti** alacaқlı **қredita** imiş [guilty, creditor]
Dete borçlı yaқalamaқ yaқasından oldu **siz** [debtor, seize]

14.

Harf-i Sin*fā' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilāt*

[15b]

1. Memleket mu' teber ādemleri **hayset kılas** [highest class]
Ders kitābına **қilasbuқ** şınfa dindi **қilas** [classbook, class]
2. Estere dindi **miyul** file dinürmiş **elefent** [mule, elephant]
Ĥors dinildi ata hem eşege **donki** vü 'ās [horse, donkey, ass]
3. **Ĥorsşu** na' la **neyill** miĥ ağura **isteybill** [horseshoe, nail, stable]
Menura güpre vü hayvān sümügidür **miyuқas** [manure, mucus]
4. **Nuğ** arpa şuyına dindi **biyer portar eyill** [nog, beer, porter ale]
Piyuđa maşrabaniñ cam қадеhiñ adı **ğilas** [pewter, glass]

5. Dindi kestaneye **çesnaṭ** çam ağacı **payin** [chestnut, pine]
 [16a] Hem **meḥuḡoni** maḡun servi imiş **şayıpras** [mahogany, cypress]
6. Yapraḡa **lif** didiler **yanḡ pilant** oldu fidan [leaf, young plant]
 Aşmaya **vayin** üzüme di **ḡırayb** ota **ḡıras** [vine, grape, grass]
7. Anlarıñ dirse **deyars** hem de siziñ ya' ni **yuvars** [theirs, yours]
Of dis bunlarıñ **avars** bizim biz bize **as** [of these, ours, us]
8. Çalkı **müziḡ müzişin** çalgıcıya naḡme **eyar** [music, musician, air]
 Çalkı içre ḡabaca seslere de dirler **bas** [bas]

15.

Ḥarf-i Şīn*müfte' ilün fā' ilün müfte' ilün fā' ilün*

[16b]

1. Topraḡa **eş send** ḡum şulu çamurdur **silaş** [earth, sand, slush]
 Tuḡlaya dindi **biriḡ iston** olur ise taş [brick, stone]
2. Kerpiçe dirler **sement** hem kireç oldu **leyim** [cement, lime]
 Badana furçasına dindi **vayitvaş biraş** [whitewash brush]
3. **Pate** dinür ma' cāna boyaya dindi **peyint** [putty, paint]
Birum süpürge imiş yalıñız furça **biraş** [broom, brush]
4. Boyacı **peyinte** mor **perpill** ü **pink** la' l imiş [painter, purple, pink]
 Utanup birdenbire oldu kızarmak **bilaş** [blush]
5. Bamye **oka** paṭlıcan adı **birincol** imiş [okra, brinjal]
 [17a] Bal ḡabaḡına dinür **pamkin** ü **üşkuvaş** [pumpkin, squash]
6. **Dikleviti** vü **essint** yokuşa **dissent** iniş [declivity, ascent, descent]
 Bir ḡizāda düz yere hem sevindirmek **ḡılaş**?¹⁰ [clush]
7. Ṭamlaya dindi **dirop tu filov** aḡmak imiş [drop, to flow]
Tu vet ışlatma şü şıçratma daḡı **ispilaş**¹¹ [to wet, splash]

¹⁰ Vezin tutarsız.¹¹ Vezin tutarsız.

8. **Noñi** yaramaz imiş herze-güdir **tuñkativ** [naughty, talkative]
Hold yu tanğ şuş dimek kes sesini oldı **haş** [hold your tongue, hush]
9. İplige **şerd** ü **nidil** igne **tu şov** dikmedür [thread, needle, to sew]
Hem **şadife velvet** ü tüylüsine di **pilaş** [velvet, plush]
- [17b]
10. Dindi legene **vaşınbeysin** ü ibrik **yuvar** [washingbasin, ewer]
Fut ayak **hed** baş u **hend** el yıkağadır **tu vaş** [foot, head, hand, to wash]
16.
Harf-i Şād
fā' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilāt
1. Bayağıya di **komun** hem **piyova** olmuş hāş [common, pure]
İsteyill dirse bayağ **çip** ucuz ya' ni ruhāş [stale, cheap]
2. Eyleseñ meyl-i derün **inķilineysin** dirler [inclination]
Toğrılık **faydeliti sinsiye** olmuş ihlāş [fidelity, sincerity]
3. **Merdera** kātile vü diyete **kompanseysin** [murderer, compensation]
[18a] **Kild** maqtüle dinür hem **телиyan** oldı kışāş [killed, talion]
4. Dindi **aksept** gidiş da' vete **inviteysin** [accept, invitation]
Espilaneyd mesiregehe **dansar** rakķāş [esplanade, dancer]
5. **İspiya** karğıya dirler dañı harbi **remrod** [spear, ramrod]
Süngü **beynit** oğ atan **bomen** imiş kim vaķķāş [bayonet, bowman]
6. **Bank** banka didiler **biç** kıyı şığ **şelo** [bank, beach, shallow]
Dip derin ŧalkıça **dayvar** ki ' Arabca ğavvāş [deep, diver]
7. **ŧan** ŧulünāta? **meşinari** dinür makineye [tun, machinery]
Ger **şiyers** dirler ise maçuladır hem de maķaş [shears]
- [18b]
17.
Eyżan Harf-i Zād
[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilāt]

1. Dindi haqqāniyete **rizin** ü **motiv** aġrāz [rightness, motive]
Ovaluq göz qapayup baqmama ya' ni iġmāz [overlook]
2. Didiler liraya **pavn** daġı libre o dimek [pound]
 Borcı te 'diyeye **difrey** daġı **lovn** istikrāz [defray, loan]
3. **Flavepot** şaksı çiçek **flave** güle **roz** dinür [flowerpot, flower, rose]
 Daġı **gardens** dinür bāġçelere ya' ni riyāz [gardens]
4. Dindi ebniyeye **bildin** ü kerāste **timbar** [buildings, timber]
Rimeyins oldı anıñ bozması ya' ni enqāz [remains]
- [19a]
5. İtme bī-hüde telef vaqti çalış elbette
 Artırır rif' atıñı feyziñi Rabb-i Feyyāz
18.
Harf-i Tā
fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilāt
1. **İntimeyşin** ünsiyet **interkoz** olmuş ihtilāt [intimation, intercourse]
Şoro dirlerse kederdir hem **geyete**dir neşāt [sorrow, gaitay]
2. Maḡşeriñ ismi **rezeraqşin tu pas** geçmek hüner [resurrection, to pass]
Vey tarıq-i müstaqıme didiler ya' ni şırāt [way]
3. **Kampases** pergār **kampas** puşla **serkill** dā'ire [compasses, compass, circle]
 [19b] Hem daġı **iskeyl** miqyās **inkılozd** olmuş muḡāt [skale, enclosed]
4. İn' ikās **refreşin** ü **difleşin** olmuş inhirāf [reflection, deflection]
Dipreşin meyyāl aşağı dindi ya' ni inḡitāt [depression]
19.
Harf-i Zā
müstef' ilātün müstef' ilātün
1. **İntisipeyted** ma' nāsı melḡüz [anticipated]
Menşind ü **atard** dirlerse melfüz [mentioned, uttered]
2. **Keys** maḡfazadır **boqs** kutıdır [case, box]
 Ma' nāsı **prizarvdıñ** oldı maḡfüz [preserved]

[20a]

3. Barışma **tu riğunsiliyet**dir [to reconciliate]
Olmuş **ğıladsatisfayd** maḥzûz [gladsatisfied]
4. Hâ hâ vü şād zād ṭā zâ ile ' ayn
Hâḳ bundan itmiş bunları maḥfûz

20.

Ḥarf-i ' Ayn

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilât

1. **Ḳomiti** meclis **ḳolakşin** ictimâ' [committee, collection]
Eksipeld olmuş mâ' il-i indifâ' [expelled]
2. **Tu si** görmek gözlüğe **ispektikil** [to see, spectacle]
[20b] **Hiyerin** dirlerse itmek istimâ' [hearing]
3. Dindi **ḳovadrent** oğtant ismine [quadrant]
Oltituyd dirlerse şems-i irtifâ' [altitude]
4. **İşturonomi** felekler hey' eti [astronomy]
Partikill zerre demek **reydür** şu' â' [particle, ray]
5. Oldı **essensin** şu' üd **target** nişân [ascencion, target]
Fortifikeysins istiḥkâm-ḳılâ' [fortification]
6. Dindi isteklüye de **dizayerus** [desirous]
Rifyuzin dirlerse olur imtinâ' [refusing]
- [21a]
7. **Ḳondişin** aḥvâl ḥavâdişdir **niyuz** [condition, news]
Eḳḳuvaya vâḳıf olmak ıttılâ' [acquired]
8. Dindi **iskilfill** hünerlü kimseye [skillful]
Eylemek **invenşin** icâd iḥtirâ' [invention]
9. İngilizce olmuyor şarfa ḳıyâs
Ekşerisin lâzım itmek istimâ'

21.

Harf-i Ğayn

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilāt

1.	Foqs dilki vulf kurd ayu beyā hınzır piĝ	[fox, wolf, bear, fig]
[21b]	Fet semizdir lin za' ifdir kocamanın adı biĝ	[fat, lean, big]
2.	Barc şandal dingi paçalıya kürek ova imiş Ğancaya boḥuḥ dirler oldu kikiñ adı giĝ	[barge, dinghy, oar] [boat hook, gig]
3.	Nats findıktır ceviz vulnaḥ epill elma imiş Almend bādem peyar armud daḥı incir fiĝ	[nut, walnut, apple] [almond, pear, fig]
4.	Barbe berber ustura reyze trāş şeyvin imiş Hem taraḥ ḳomp maḳaş sizers peruḳa oldu viĝ	[berber, razor, shaving] [comb, scissors, wig]
5.	Tudeḳa? ḳalyon firigit firḳateyn ḳater ḳoter Ḳorvete ḳorvet yine dirler biriḳa hem birig	[frigate, cauter] [corvette, brig]
[22a]	6. Armaya rikin seren yard u çubuk ispa imiş Masṭ direkdir buvum baston donatmaḳ oldu riĝ	[rigging, yard, spear] [mast, boom, rig]
7.	Ḳant ferc ü rusbi ḥovar kīr piriḳ ü ḳıl heyar Hem libertayin imiş zen-pāre iş görmeḳ firiĝ	[cunt, whore, prick, hair] [libertine, frig]
8.	Bel pirond ispeyd ḥaro riḳ taraḥ şavil kürek [proned spade, harrow rake, shovel] Ḳazma ispeyd ü ḳırobardır çatal ḳazmaḳ da diĝ [spade, crowbar, dig]	

22.

Harf-i Fā

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilāt

1.	Muḳallide didiler baṭ u muştanuñ adı ḳaf	[butt, cuff]
[22b]	Redikūlas kepāze vü gülmek oldu tu laf	[ridiculous, to laugh]
2.	Çuḳur ve ḳalkaĝa regit? dāvāriñ adına voll Ḳayalıĝa roḳi dirler uçuırıma da bilaf	[wall] [rocky, bluff]
3.	Ṭomuz etine di porḳ yime du not it imiş Maṭin ḳoyun etidir bif şıĝır eti ṭana ḳaf	[pork, do not eat] [mutton, beef, calf]

4. Kaşāb **buçar** u **pelensveyt** dindi kaçāra
Bütüne **holl** didiler yarım olur ise **haf** [butcher, plensweight]
[whole, half]
5. Börekçiniñ adı **konfekşenar** u **pay** börek [confectioner, pie]
Şekerli hem de üzümli hamiriñ ismi de **daf** [dough]
- [23a]
6. Çelik ü çalmağa **istill** dinildi hırsıza **sif** [steel, thief]
Di yankesiciye **pikpaket** oldu hoyrat **raf** [pickpocket, rough]
7. Şabāh ta'āmi **birekfest** yimek ağızla **tu it** [breakfast, to eat]
Di taldurulmuşa **istafd** harc içi **istaf** [stuffed, stuff]
8. İtāle-i dil ü **reylin** timur parmaklık [railing]
Di tahta perdeye **fensin** ü göndere **istaf** [fencen, staff]
9. Şarāb **vayin** ü rom **ram** u afyūna **opyom** [wine, rum, opium]
Di müsikirāta **lika** hem de enfiye **isnaf** [liqueur, snuff]
10. 'Aqlısıza di **kireyzey** vü terbiyeli **murell** [crazy, moral]
[23b] Hem ahmağa kararı el kürkine de dirler **maf** [muff]

23.

Harf-i Kaf

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilāt

1. Söyle **sey yu du** idiñ ya' nī tekellüm adı **tok** [say, you do, talk]
Dindi bī-hüde-güya **haşbak** lañife oldu **coq**¹² [gasbag, joke]
2. Kendisi **teybill** terbizeniñ bezi **teybillkulos**¹³ [table, tablecloth]
Di şurāhiye **dikente** hem çalar sâ' at **kiloq** [decanter, clock]
3. **Tar** kaçāran zift **piç rozin** reçineye dinür [tar, pitch, rosin]
Hem kaçāfatçıya **koqar** kaçāfat itmek de **koq** [caulker, caulk]
- [24a]
4. **İspero** serçe **iğill** çaylak dinür **daq** ördege [sparrow, eagle, duck]
İsvolo kırlanqıç u **dav** kırmıya leylek **siçork** [swallow, dove, stork]

¹² Vezin tutarsız.

¹³ Vezin tutarsız.

5. **Neḡ** boyun eñse **biḡayind** arḡa vü sine **pirest** [neck, behind, breast]
Yakaya **ḡala** yeñe **ḡaf** dindi hem dāmen **firoḡ** [collar, cuff, frock]
6. Hem gügercindir **piḡin berret** papaḡana dinür [pigeon, parrot]
Terki hindidir piliḡ **ḡikin** ḡorosuñ adı **ḡoḡ** [turkey, chicken, cock]
7. Ḳara ḡavuḡdur **bileḡbord** ispinozdur **bulfiniḡ** [blackbird, bullfinch]
Goldfiniḡ oldu saḡa ḡuḡı **ḡırov** hem ḡarḡa **roḡ** [goldfinch, crow, rook]
8. Di ḡanaryaya **ḡaniri** bülbüle **naytingeyill** [canary, nightingale]
[24b] Murḡ-ı eḡter **ustiriḡ** ḡāvusuñ adıdır **piḡoḡ** [ostrich, peacock]
9. **Pond** göl **sistern** ḡamriḡ ḡeḡme **favuntin** imiḡ [pond, cistern, fountain]
Di bayaḡı ḡavza **beysin** hem sefine ḡavzi **doḡ** [basin, dock]
10. Di **ḡeperd** ḡobana otlamak **ḡıreyz** mer‘ā **fiyild** [shepherd, graze, field]
Hem **medu** virānelik aḡnām sürisidür **filoḡ** [meadow, flock]
11. Nekre-gū **fars** u gülüş **lafte feni** soytarıdır [farce, laughter, funny]
Olma **du not bi** meḡāḡ u maḡhara itmek de **moḡ** [do not be, mock]

24.

Ḳarf-i Ḳaf*fā‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilāt*

[25a]

1. **Ebsulut** muḡlaḡ imiḡ oldu **davitfill** meḡḡük [absolute, doubtful]
Vesvese **iḡkurupill** dindi **dikey** dirse ḡürük [scruple, decay]
2. **Velyo** ḡıymet heves **iḡa pıresiz** ḡıymetlü [value, eager, precious]
ḡavnd ḡaḡlam dime **furseyḡın** olursa metrük [sound, forsaken]
3. **Silḡ** ipek ibriḡim olursa dinür **tusted silḡ** [silk, twisted silk]
Fingā parmaḡ **tu puḡ in** ḡoḡmaḡ u **ḡimbill** yüḡsük [finger, to put in, thimble]
4. ‘Askeri ḡalḡıcıya dindi **benizmen** borı **tub** [bandsman, tube]
Viyḡıl iḡlık dime **fayf** dinilür ise düdük [whistle, fife]
5. **İmmurall** terbiyesiz ḡapḡına dirler **bileḡard** [immoral, blackguard]
[25b] Didiler ḡaylaza ‘**aydill** daḡı **isvib** sürtük [idle, swab]

6. **Hileriti** didiler keyfe meserret **geyetey** [hilarity, gaiety]
Kām u maqşūda **dizaya** di **belisfill** mebrūk [desire, blessingful]
7. **Hert** ocağ **hama** çekiç örsē dinürmiş **envill** [hearth, hammer, anvil]
Di timürceye **bilaksimış beloz** oldı körük¹⁴ [blacksmith, bellows]
8. **Ṭorn** yırtık yeñiye dindi **niyu old** eski [tear, new, old]
Rağz paçavraya dirler dağı **ribd** oldı sökük [rag, ripped]

25.

Ḥarf-i Lām Der-Beyān-ı Taşrīf*fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilāt*

1. Ben dir̄iğ itmē dinürse dindi **ay du not feyil** [I don't feel]
[26a] Sen dir̄iğ itmezsiñ oldı ya'ni **zav dest not feyil** [you don't feel]
2. Di **firom as** bizden ü sizden **firom yudur** dimek [from as, from you]
O dir̄iğ itmez dinürse dindi **hi daz not feyil** [he does not feel]
3. **Vat eva yu vant** dirse her ne isterseñ dimek [what ever you want]
İtmeyiz bizler dir̄iğ dirlerse **vi du not feyil** [we don't feel]
4. Siz dir̄iğ itmezseñiz hem anlar itmezler dir̄iğ
Dindi **yu du not feyil** hem dağı **dey du not feyil** [you do not feel, they do not feel]
5. Siz ne için itdiñiz dirler ise **vay did yu du** [why did you do]
[26b] İtmedim dimek dir̄iğ ben oldı **ay did not feyil** [I did not feel]
6. Ben begendim dimek **ay edmaya vell dan** āferin [I admire, well done]
İtmediñ dirse dir̄iğ sen **zav didist not feyil** [You did was not feel]
7. İtmedi **hi did not** u **vi did not** u biz itmedik [he did not, we did not]
İtmedi **zey did not** anlar it kıyāsı böyle bil [they did not]
8. **Ay u yu vi zey**leriñ mā-ba' dına taşrīfde [I, you, we, they]
Ya'ni istikbāl için bir **şel** gelür ya lafz-ı **vil** [shall, will]

¹⁴ Vezin tutarsız.

9. Dinse ben itmez miyem nefy ü su 'âl bi'l-âhire
Evvele aḥz it edât-ı şān'yi taşrîf kı1

[27a]

10. Bu lisâmı şihhat üzre isteyenler söylemek
İngilizden almalı birkaç şadâ vü aġz u dil

26.

Ḥarf-i Mîm Eyzan

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilât

1. Bal **hanı**dir arı **bi** şokması **isting** şavtı **ham** [honey, bee, sting, hum]
Oldı hem **tu suvn** bayılmaġ hem uyuşuġ nesne **nam** [to swoon, numb]
2. Zenberekdir **ispiring** hem fişkıricı şü imiş [spring]
Mine-i sâ' at de **daylel** rakkasıdır **pendulam** [dial, pendulum]
3. **İnç** pusdur **piġ** zirâ' hem de kulaç olmuş **fedem** [inch, peak, fathom]
Fut meje dirse ġademdir şakuluñ ismi **pilam** [foot measure, plumb]

[27b]

4. **Şollede** gavsâle **moruġu** dinürse saḥtiyân [sole leather, morocco]
Hem deri **iskın** şavul yaġud tiranbetdir **dıram** [skin, drum]
5. **Cin** canavara **lemuneyd** limonaşa imiş [genie, lemonade]
Keyfe **tıbsi** ger **diranġ** dirler ise mest-i müdâm [tipsy, drunk]
6. Di **ġılu** tıtġal balıġ tıtġalına **eyzingılas** [glue, isinglass]
Pastils ġünlük saġız **mastiġ** dinür hem zamġa **ġam** [pastil, mastic, gum]
7. **Def** şaġırdır kör **bilayınd** kel olursa **bold-hedid** [deaf, blind, bald-headed]
Left-hendiddir şolaġ şopal **leyim** dilsiz **dam** [left-handed, lame, dumb]
8. Cezr **rut multiblikeyşin** zarb **edişin** zamm imiş [root, multiplication, edition]
[28a] **Divişin** taġşim ü řarġ **saptıraġşin** cem' **sam** [divition, subtraction, sum]

27.

Ḥarf-i Nûn

müstef' ilâtün müstef' ilâtün

1. Bu ġıř' ada bil şayı uşülin
Van bir birinci **ferst** oldı ta' yîn [one, first]

2. **Tu** iki **seḳand** ikinci imiş [two, second]
 Üçdür **siri** on üç oldu **sertin** [three, thirteen]
3. **For** dörde dirler beş oldu **fayf** [four, five]
 Altıya **sıḳs** yediye **sevin** [six, seven]
- [28b]
4. Dördüncidir **forṣ** böyle nihāyet [fourth]
 Āḫirlerine vaẓ' it ṣā ḫarfin
5. **Eyit** sekizdir **nayin** tokuzdur [eight, nine]
Ten ondur on bir dinildi **levin** [ten, eleven]
6. **Tuvelf** on iki dīgerlerini [twelve]
Tin lafzla ṣay yigirmiye digin
7. Yigirmi **tuvanti serti** otuzdur [twenty, thirty]
 Kırk **forti fifti** elli ki ḫamsin [forty, fifty]
8. Āḫirlerine bir lafz-ı **ti** koy
 [29a] Ṣay yüze çıḳsun böyledür āyin
9. Di **ḫandired** yüz **ṣavzend** biñdir [hundred, thousand]
 On biñe **ten ṣavzend** it ḳıyāsın [ten thousand]
28.
Eyẓan Der-Beyān-ı Taṣrīf-i Dīger
fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilāt
1. Oldı **ay du** eylerim idiyorum **ay em duyin** [I do, I am doing]
Zav duvist eylersin hem de eyliyor **hi iz duyin** [you does, he is doing]
2. **Mi** beni vü baña **ay** ben **as** bize daḫı bizi [me, I, us]
 O ider **hi daz** idiyorsın daḫı **zavart duyin** [he does, you are doing]
- [29b]
3. **Zi** seni vü saña dirler siz sizi **yu zav** sen [thee, you, thou]
 Eyleriz **vi du** idiyoruz demek **vi a duyin** [we do, we are doing]
4. **Hu** kim ü **ḫum** kime kimi siz idersiñiz **yu du** [who, whom, you do]
 Ḳanḳısı **viç** eyliyorsuñuz dinür **yu a duyin** [which, you are doing]

5. **İz** dır **ar** dırlar **zey** anlar şimdi **nav zem** anları [is, are, they, now, them]
Zey du eylerler idiyorlar imiş **zey a duyın** [they do, they are doing]
6. **Vans** bir def a imiş **zas** şöyle orada **deya** [ones, those, there]
Ay did itdim idiyor idim demek **ay vaz duyın** [I did, I was doing]
7. **Vay** niçün evvel **bifuva mac** çok burda **heye** [why, before, much, here]
[30a] **Zav didist** sen itdiñ idiyor idiñ **zevvast duyın** [you did was, you was doing]
8. Biz **vi iz a dis** ya bu yahod o **or zet** imiş [we, is a this, or that]
Hi did o itdi idiyordı demek **hi vaz duyın** [he did, hi was doing]
9. Didiler **niza** ne bu **nova** ne o **vat is** nedir [these, those, what is]
Vi did itdik idiyorduk oldı **vi veya duyın** [we did, we were doing]
10. **Not** degil **no** yok evet **yes** itdiñiz **yu did** imiş [not, no, yes, you did]
Eyliyordunuz demek de oldı **yu veya duyın** [you were doing]
11. Belki **perheps** gerçek **indid hav** nasıl şık şık **ofun** [perhaps, indeed, how, often]
Zey did itdiler idiyorlardı **zey veya duyın** [they did, they were doing]
[30b]
12. İtmişem **ay hev dan** oldı hem geçürmek de **şiru** [I have done, screw]
Lest şâyed eylemiş oldumdı **ay hev bin duyın** [last, I have been doing]
13. **Dis** bu buña buni **zis** bunları bunlar bunlara [this, theese]
Şoñra **efta** itmiş olduñ idi **zav hest bin duyın** [after, you has was been doing]
14. Çünkü vü zırā **biqozdur** itmişik **zav hest dan** [Because, you has was done]
Fova için itmiş oldı idi **hi hez bin duyın** [for, he has been doing]
15. Oldı **hi hez dan** o itmiş tış tarafda **vidavit** [he has done, without]
Vidin içre eylemiş olduğdı **vi hev bin duyın** [within, we have been doing]
16. İtmişiz **vi hev den** ammā **bať bihanid**[dür] girü [we have done, but, behind]
[31a] Hem uzak **far** itmiş olduñız di **yu hev bin duyın** [far, yu have been doing]
17. Dindi siz itmişsiñiz **yu hev den** ara yir **emang** [you have done, among]
Anlar itmiş oldılardı oldı **zey hev bin duyın** [they have been doing]

18. Eñ ziyāde **must ay hev dan** demek itmiş idim [most, I have done]
İle **bay viş** itmiş oldum idi **ay hev bin duyın** [by, with, I have been doing]
19. **Bitvin** arasındadır itmiş idiñ **zav hest dan** [between, you has was done]
İtmiş olmuşduñ dimekdir **zav hedist bin duyın** [you had was been doing]
20. İtmiş idi o **hi hed dan** hem ziyādece **movā** [he had done, more]
Pek **veridir** itmiş olmuş idi **hi hed bin duyın** [very, he had been doing]
- [31b]
21. Oldı **vi hed den** biz itmiş idik **olvez dā'imā** [we had done, always]
İtmiş olmuşduķ dimekdür ya'nı **vi hed bin duyın** [we had been doing]
22. Dindi **yu hed dan** siz itmiş idiñiz karşı **egeyst** [you had done, against]
İtmiş olmuş idiñiz oldı **yu hed bin duyın** [you had been doing]
29.
Harf-i Vāv
fā' ilātün fe' ilātün fe' ilāt
1. Gerçeği eyleme taşdıķ **bay cov** [by jove]
Söz sırasında da va'llāh dime **cov** [jove]
2. Çizme **bot mad** çamur u **foğ** sisdir [boot, mud, fog]
[32a] **Reyn** yağmur tolu **heyl** qar **isnov** [rain, hail, snow]
3. Düz **levil** köpriye de dindi **biric** [level, bridge]
Daķı göstermege de dindi **tu şov** [to show]
4. Duman **ismoķ tu bi sin** görünmek [smoke, to be seen]
Belde kânünına hem alçağa **lov** [law, low]
5. Diriye dindi **elayf ded** ölüdür [alive, dead]
Pişmişe **dan fayar** āteş çiğe **rov** [done, fire, raw]
6. **Ķiliye** tırı bulanık **tarbid** [clear, turbid]
Cereyān itmege de dindi **filov** [flow]
- [32b]
7. Pencere **vindo** yukarda **ab ebav** [window, up above]
Nerdübān **ledda** aşığıda **bilov** [ladder, below]

8. **Tu birayk** oldu kırılmaq k pmaq [to break]
Hem  aranfil   yarılmış da **kilov** [clove]
9. **Meyk heyist** dir ise tırma  abu  ol [make haste]
Layt hafif dindi yavaşa **islov** [light, slow]
10. Hem **tu heng** aşmaq aşılmaq **tu bi heng** [to hang, to be hang]
S riy p  ekmege de dindi **dirov** [draw]
11. İhtir ma **venereyşin** didiler [veneration]
[33a] Dağı ta d s   ‘aziz tıtma **halov** [hallow]
12. Oldı **penda** pezevenk   deyy s [pander]
Dağı ta‘b r-i  arife de **felov** [fellow]
13. Perde **kurtin**    aranlık dağı **dar ** [curtain, dark]
şu‘le v  parlağa da dindi **gilov** [glow]
14.  aş **birav** kirpige dirler **ayleş** [brow, eyelash]
O  **ero** dindi kem na dağı **bov** [arrow, bow]
15. **Tırofev** anti a şan‘at **brofeşin** [trophy, profession]
G steriş hem dağı sergi adı **şov** [show]
- [33b]
30.
Harf-i H 
f ‘il t n fe‘il t n fe‘il t n fe‘il n
1. F r ata di **sipereyşin** u **tu rekret** keder  h [separation, to regret]
Hem **tu say**  ekmesine  h ile v ha yine v h [to say]
2. Didiler  ayr u şev ba **meritoriyosnes** [meritoriousness]
Hem **şeyim** ‘ayba din rmiş dağı **sin** oldı g n h [shame, sin]
3. Dindi yabaniye **vayild teyim** alışk n [wild, tame]
Ebhurens itmelidir dirler ise istikr h [abhorance]
4. **World** d ny ya **tu day**  lmege ‘  mre **layif** [world, to die, life]
[34a] **Distiroyd** oldı  ar b itme bu ma‘n da teb h [destroyed]

5. **Rut** kök oldu temel ismine **favindeyişin** [root, foundation]
Dinse **investigeşin** bil odur istiknâh [investigation]
6. **Peyvment** kaldırım u **istirit** olursa şoşak [pavement, street]
Leyt geç erkene **erli** dağı **paşvey** dise rāh [late, early, pathway]
7. **Tuvoni** esmere hem şolmağa dirler **tu feyid** [tawny, to fade]
Ġrin yeşil mā'î **bilu** hem de **bilak** oldu siyāh [green, blue, black]
8. Dir ise **kompileyint** aňla şikāyet idiyor [complaint]
Arz-ı hāle **petişin testimoni** dirse güvāh [petition, testimony]
- [34b]
9. **Ķonfiyujin** ġalebelik şaķala dindi **biyard** [confluence, beard]
Hem **pilentifil** olursa dimek oldu gümrah [plentiful]
10. Vezn ü kaņtara şıġırdırması pek ġüç bu dili
Ġālibā ũono ġisāb ile yaratmış Allāh
31.
Ĥarf-i Yā
mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün
1. **Cenuveri** kānūn-ı şānādir yevm-i pazar **şandey** [january, sunday]
Şubat **febriveri** oldu pazar irtesidir **mandey** [february, monday]
2. Dinür **marc** marta nīsāna **eyipril mey** imiş mayıs [march, april, may]
[35a] Ĥaziran **cun culay** temmūzdur yevm-i şalı **tuzdey** [june, july, tuesday]
3. **Oġıst** ise aġustosdur dağı eylül **sebtembar** [august, september]
Dinür teşrine **oķtobar** çehār-şenbih de **vednizdey** [october, wednesday]
4. Dağı teşrin-i şāniye **novembar** oldu tesmiye [november]
Disembar kānīn-evvel penç-şenbih oldu hem **şerzdey** [december, thursday]
5. **Ĥoras eyris ceminaydur** şevr ile ġamel cevzā [taurus, aries, gemini]
Sereũān **kensadur liyu** eseddir cum'a ġün **fraydey** [cancer, leo, friday]
6. Dinildi sünbüle **verġo** dağı mizāna **layibra** [virgo, libra]
Hem **iskorpiyu** aķreb cum'a irtesi de **şatırdey** [scorpio, saturday]
- [35b]

7. Dahı kıavse **secitari** cediye **kebrıkor** dindi [sagittarius, capricorn]
Del[i]v **akvariyus** hüt **pisıs** ü kıutlı **ısterdey** [aquarius, pisces, starday]
8. Tüfeng şış-hâne **rayfill** gülle **şot ğan** top **bulıt** kıurşun [rifle, shot, gun, bullet]
Tabanca **piştıl** u seyf **şord** nüfüz u hükmi imiş **ıvey** [pistol, sword, sway]
9. Eyälet **distirift markit** dahı çarşu **vilic** köydür [district, marcet, village]
Di şehre **şavn** nâhiye **boro** ruhbâniyân **ķlercey** [town, borough, clergy]
10. **Bilad** kan **şol** cân **bovn** u kemik hem de **mero** ilik [blood, soul, bone, marrow]
şiroş boğaz **çopa** saşır kesilmek ya'ni zebķ **ıley** [throat, chopper, slay]
11. Metâ' -1 İngilizdir bu hediye olsun aķbâba
[36a] Budur 'arz-1 hülüş üzre çakıvirmekden a' lâsı

Meşneviyyât

32.

Der-Beyân-ı Ma' deniyyât

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

1. Ma' deniyyâta dinildi **minirill** [mineral]
Yalıñız ma' den olur ise **metill** [metal]
2. Dindi mercâna **ķorall** altun **gold** [coral, gold]
Rubi yâķûta di zümürd **emerold** [ruby, emerald]
3. Mâ' i yâķûta **şafayar** didiler [sapphire]
Hem **şopaz** dirler olursa aşfer [topaz]
4. Tutya imiş **pilatına** taķķıķ [platina]
Hem **ķonilyun** dinilür ise ' aķıķ [cornelian]
5. Çiñkoya **zink** kıalaya **şoldar** [zinc, solder?]
Baķıra dindi **ķopar** şim **silvar** [copper, silver]
6. Hem **pıleyt** řabaķ **bronz** ise tunc [plate, bronze]
Çelik **ıstill** ü **biras** oldu piriñ [steel, brass]

7. Hem **elektropileyt**dür pülād [electroplate]
Oldı cıvaya **kuyıksilver** ad [quicksilver]
- [36b]
8. Teneke **tin** ü **eyandır** timur [tin, iron]
Çurşuna **led** dağı **kovl** oldı kömür [lead, coal]
- 33.
- Der-Beyân-ı Puşula vü Gemicice Ta' birân**
1. Puşladır **kampas** u yıldızdır **noş** [compass, north]
İst gün doğuşı hem kıble **şavş** [east, south]
2. Dağı poyraza dinildi **noş ist** [north east]
Hem keşişlemenin ismi **şavş ist** [south east]
3. Lodosuñ adına dirler **şavş vest** [south west]
Bağı **vest** ü kara yeldir **noş vest** [west, north west]
4. Yıldızın poyraza kertesı olur
İşte aña **noş bay ist** dinilür [north by east]
5. **Noş noş ist** ikisi ortasıdır [north north east]
Derece **diğri poyint** kertesidir [degree, point]
6. Poyrazın yıldıza kerte diyecek
Noş ist bay noş olursa o dimek [north east by north]
7. Kertedir fer' i anı ur aşla
Bu kıyās üzre şayılsun puşula
- [37a]
8. **Bosbirit** oldı cıvadıra direk [bowsprit]
Bombadır **bum fova mast** purva dimek [bomb, fore mast]
9. Di ğirandıye dağı **meyin mast** [main mast]
Hem mizana direği **mizin mast** [mizzen mast]
10. Purva ğabyası **fova tobsıl yard** [foretopsail yard]
Ġabya ğırandı **miyin**¹⁵ **tobsıl yard** [main topsail yard]

¹⁵ ğırandı miyin: ğırandı da miyin N.

11. **Fovayard** oldı tireket baş **hed** [foreyard, head]
 Kıçdır **istern** ğırıva **ket hed** [stern, cat head]
12. **Top mast** dir ise ğabya çubuğı [top mast]
Topgelant mast babafanķa çubuğı [topgallant mast]
13. K amara **kebin** kapudan **kepten** [cabin, captan]
 Yeke **tilla** v  **rada** oldı d men [tiller, rudder]
14. Lenger **enkar** dağı zenciri **çeyin** [anchor, chain]
 Oldı arğadıñ adı **kepistin** [capstan]
15. İsmi g gertenin **apa daķ** imiş [upper deck]
 Dağı top anbarı **lova daķ** imiş [lower deck]
16. Orta kat varsa **midill daķ** didiler [middle deck]
 Hem pilavreye **meyin daķ** dirler [main deck]
- [37b]
17. Di **seyill** yelkene **kep** destemora [sail, cap]
Top çanaķlık dağı **popdur** kaşara [top, pop]
18. C mlesi olsa bey n kanda şığar
 Kim **nesisiri** l zım **hold** anb r [necessary, hold]

34.

Der-Bey n-ı H b b u Sebzev t

1. **Vit**   **kor** dirse nedir buğdayı [wheat, corn]
İndiyankor mışır buğdayı [indiancorn]
2. Arpa **barley filaver** una din r [barley, flour]
Piz noğud erze de **rayis** dinil r [peas, rice]
3. **Herik t bins** faşulye kurısı [haricot beans]
Brod bins baķla kim anıñ irisi [broad bean]
4. **Vectibill** sebze imiş laĥna **kebic** [vegetable, cabbage]
 İsfanaĥ ister iseñ di **sipinc** [spinach]

5. Turp **radiş seleri**dir kireviz [radish, celery]
Mero sağız kabağı **klin** temiz [marrow, clean]
6. Zeyt **oliv** sirkeye dirler **vinikar** [olive, vinegar]
Hem hıyarın adına **kuşambar** [cucumber]
- [38a]
7. Tuza **şold** u biberin ismi **peper** [salt, pepper]
Dağı marula **letis** söylerler [lettuce]
8. Hindibaya didiler **dendilin** [dandelion]
Havuca diye **keret** kim dilin [carrot]
9. **Frenc bins** taze faşulyeye dinür [french beans]
Hem **ğirin bins** bezelyeye dinür [green beans]
10. Dindi kuşkonmaza da **ispereğas** [asparagus]
Enginar **artiçok** oldu tere **kras** [artichoke, cress]
11. Nane **mint** ü **şalad** oldu şalağa [mint, salad]
Erroriyos dinür öyle ğalağa [erroneous]
12. Ma' denüz **parsli** şarımsak **ğarlık** [parsley, garlic]
Şoğan **anyan** pıraşa hem dağı **lik** [onion, leek]
13. Dağı **kolifleve**dir karnıbahâr [cauliflower]
Şalgama **ternib** [ü] **bitrut** pancar [turnip, beetroot]
35.
Der-Beyân-ı 'İlel-i Muhtelifât
1. Mayaşıl ' illete **payıls** dinür [piles]
Dağı **disintiri** olmuş başur [disentery]
- [38b]
2. Sıtmaya dindi **fivar** şancı **kolik** [fever, colic]
Şafra **kovols** dağı **condis** şarılık [cholera, jaundice]
3. **Hartborn** dirse merâret dimedir [heart burn]
Hem **çuyinkof** dinilür boğmacadır [chincough]

4. **Dayariyye** dinür ishâle hele [diarrhea]
Rumetizim daħı tayyâr-ı yele [rheumatism]
5. Hem **epoblebsi** nüzûla dinmiş [apoplexy]
Epilepsi dimesi şar‘ a imiş [epilepsy]
6. **Liç** sülük dindi çıbana **pimbill** [leech, pimple]
Sıışka **drobsi** kıızamıkdır **mizill** [dropsy, measly]
7. Di hıyarçık **biyubill** frengi **poqs** [bubo, pox]
Hem çiçek ‘illetidir **ismolpoqs** [smallpox]
8. Bel şovuklığı **kleb vund** yara [clap, wound]
Kaç yanaşma şaķın öyle yäre

36.

Der-Beyân-ı Eczâ vü Nebâtât

1. Zencefil **cince** anaşon **enisid** [ginger, aniseed]
Hem ketân toħmına dirler **linsid** [lenseed]
- [40a]
2. Şaparine adı **şarşaparile** [sarsaparilla]
Daħı ‘anber kabuğı **kaşkarile** [cascarilla]
3. **Ķapivi** di pelesengiñ yağına [capivi]
Şap **elim tıbs?** kaķır tırnağına [alum]
4. **Vitirill** göz taşı **kemfe** kâfūr [vitriol, camphor]
Hem nişadır **emoniya** dinilür [ammoniac]
5. Darçınıñ ismine dirler **sinemon** [cinnamon]
Zağferâna da diyorlar **zefron** [saffron]
6. Hind yağına didiler **kaştar oyill** [castor oil]
Ķlovz karanfil daħı tiryâk **tiriķıll** [clove, treacle]
7. Mażı **naţgols** daħı haşhaş **popched** [poppyhead, nutgall]
Cunipa ardıç u **rubarb** ravend [juniper, rhubarb]

8. Oldı ħardal toħumu **mesterd sid** [mustard seed]
 ˘Tuz ruħıdır **miriyetik esid** [muriatic acid]
9. **Pomğirent** nar **ķuyinis** ayvadır [pomegranate, quince]
 Sinameki adı da **sennadır** [senna]
10. Sarmaşık **ivi** söğüd **vilo** nām [ivy, willow]
 Hem peyember ağacı **ķoveyākam** [Guaiacum]
- [40b]
11. ˘Kına kına ķabuğı **sinemona** [cinnamon]
 Güzel ‘avret otı **belladona** [belladona]
12. **Arsenik** dirler ise ot şaçan [arsenic]
Ķalomel dimesi ˘tatlı sülimen [calomel]
37.
Der-Beyān-ı Aķrabā vü Ta‘allukāt
1. Baba **fader** ü ķarındaş **birader** [father, brother]
 ˘Kız ķarındaşa da dirler **sister** [sister]
2. Dindi **mader** anaya **şandır** oğul [mother, son]
 ˘Tayı ile ‘amīcadır **anķill** [uncle]
3. **Ķarıl** olur ise küçük kız evlād [girl]
 Büyücekse **dota** eylerler yād [daughter]
4. Yegeniñ erkeğine **nevyu** dinür [nephew]
 ˘Kız olursa adına **nis** dinilür [niece]
5. **Biraderinlo** bacanaħadır ism [brother-in-law]
 ˘Komşu **neyba** vü **rileysin** de ħışm [neighbor, relation]
6. **Self** dirlerse dimekdir kendi [self]
 İngilizcede **fniş** tükendi [finish]
- [41a]

[Hâtıme]**Tārīḥ**

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Luğat-ı İngilizce oldıg’ıçün hâş bu kitâb
Lehce-i Lanķıvıç ismiyle tamâm oldı be-nâm
2. Gören İngiltereyi bir hüner ibrâz eyler
Biz de min-ğayr-ı ḥad itdik bunı taķdīm-i maķâm
3. **Rükni**’baķ cevher-i tārīḥe nedir şüret-i hûb
Lehce-i Lanķıvıci gör göresiñ cezbeyi tām

Temmetü’l-kitâb bi-‘avn-i Rabb-i Vehhâb Sene 1281

Sonuç

İngilizce-Türkçe iki dilli manzum bir sözlük olan *Lehce-i Lanķıvıç*, elbine-i selase dışında tanzim edilmiş bir tuhfe oluşuyla farklılık arz ettiği gibi İngiliz dili üzerine yazılan şimdilik bilinen tek eser olma hüviyetine de sahiptir. Eldeki tek nüshası Deniz Müzesi Kütüphanesinde “AA. 6881” arşiv numarasıyla kayıtlı olan eserin müellifi, hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmayan Rükni mahlaslı bir şairdir.

1281/1864-65 yılında tanzim edilen *Lehce-i Lanķıvıç*; mukaddime, sözlük bölümü ve hatimeden müteşekkil olup toplam 360 beyittir. Eserin sözlük kısmı, beyit sayıları 4 ile 22 arasında değişen 37 kıt’adan ibarettir. Tertiplerinde kafiyelerin göz önünde tutulduğu bu kıt’aların 31’i, huruf-ı heca tertibi üzere elif harfinden ye harfine kadar alfabetik bir düzende tanzim edilmiştir. Bu 31 kıt’a, kıt’a nazım şekliyle tanzim edilmişken; son 6 kıt’a ise mesnevi nazım şekline sahiptir.

1250 civarında İngilizce kelime, kelime grubu veya cümlenin Türkçe karşılığının verildiği *Lehce-i Lanķıvıç*’te; seçilen kelimelerin büyük çoğunluğu, konuşma dilinde yaygın olarak kullanılan kavramlar ve günlük hayatta ihtiyaç duyulan nesnelere ilgilidir.

Sahip olduğu bu şekil ve muhteva özellikleriyle tuhfe türünün klasik bir numunesini teşkil eden *Lehce-i Lanķıvıç*, İngiliz dili üzerine tanzim edilen ilk ve tek manzum sözlük hüviyetini haiz olması dışında; özellikle son dönemlerde Türk dili üzerinde büyük etkileri olan İngilizcenin, Türkçeyle olan münasebetinin ilk evrelerine ışık tutmasıyla da önem arz etmektedir. Bu öneme istinaden hem klasik edebiyatın bünyesinde barındırdığı zenginliğin farklı bir numunesinin daha gün yüzüne çıkarılması hem de muhtemel dil araştırmaları için yeni imkânlar ve bakış açıları sağlayacak bir metnin ortaya konmuş olması bu çalışmanın vücut bulmasındaki temel gayedir.

Kaynaklar

- Bal, N. (2010). *XIX. yüzyılda Osmanlı bahriyesi'nde gemi inşa teknolojisinde değişim: Buharlı gemiler dönemi*. [yüksek lisans tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Dankoff, R., Kut, T. & ve Weitenberg, J. J. S. (1996). *The versified Armenian-Turkish glossary by Kalayi ca. 1800*. Cleveland State University Armenian Publications.
- Deniz Müzesi Komutanlığı El Yazmaları Kataloğu* (2020). Deniz Müzesi Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2011). *Ansiklopedik Osmanlıca-Türkçe lûgat*. Aydın Kitabevi.
- Doğan Averbek, G. & Bichlmeier H. (2020). *Almanca tuhfe / Deutsches geschenk (1916): the only versified Turkish-German dictionary with an introduction on versified dictionaries as coursebooks*. Peter Lang.
- Doğan Averbek, G. (2019). Anadolu sahasında müstakil bir tür olarak manzum sözlükler (tuhfeler). *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 23, 62-83.
- Doğan Averbek, G. (2018a). Dillerinden biri Türkçe olan manzum sözlükler üzerine yapılan çalışmalar bibliyografyası. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 21, 85-114.
- Doğan Averbek, G. (2018b). Türkçe-Arnavutça manzum sözlük Dürre-i Manzûme'nin bilinmeyen iki nüshası. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 12, 223-42.
- Efe, Z. (2020). Arapça-Farsça-Türkçe manzum bir sözlük: Tuhfe-i Vâfi. *Dede Korkut Dergisi*, 9(21), 107-128.
- Güleç İ. & Doğan Averbek, G. (2019). Türk çocuklar için yazılmış Fransızca manzum bir sözlük: Miftâh-ı Lisân. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 14, 53-80.
- Gürsu, U. (2020). *Tuhfe-i Sabrî an lisân-ı Bulgarî*. Akademi-Titiz Yayınları.
- İmamoğlu, A. Hilmi (1993). *Farsça-Türkçe manzum sözlükler ve Şâhidî'nin sözlüğü (inceleme- metin)*. [doktora tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi
- Kaplan, Y. (2018). Bilinmeyen bir Arapça-Türkçe manzum sözlük: Lugat-ı Visâlî. *Dede Korkut Dergisi*. 7(15), 54-75.
- Kaplan, Y. (2020). Müellifi ve telif tarihi meçhul bir Arapça-Türkçe manzum sözlük: Bülgatü's-Sıbyân. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 3, 41-70.
- Kılıç, A. (2007a). Denizlili Mustafa b. Osman Keskin ve eseri Manzûme-i Keskin. *Turkish Studies*, 2(3), 340-348.

- Kılıç, A. (2007b). *Manzum Sözlük Mecmûası: Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 4026, Tuhfe-i Vehbî, Tuhfe-i Şâhidî, Sühba-i Sıbyân*, Kayseri: Laçın Yayınları.
- Kılıç, A. (2007c). Türkçe-Farsça manzum sözlüklerimizden Tuhfe-i Vehbî (metin). *Turkish Studies*, 2(2), 410-475.
- Kırbyık, M. (2002). Miftâh-ı Lisân adlı manzum Fransızca-Türkçe sözlük üzerine. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 11, 181-200.
- Küçük, C. (1988). Abdülaziz. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 2, s. 184-85). TDV Yayınları. *Lehce-i Lankıvic*. Deniz Müzesi Kütüphanesi AA. 6881.
- Okumuş, S. (2009). Muhammed Hevâî Üsküfi ve Türkçe-Boşnakça manzum sözlüğü Makbûl-i Ârif: Potur Şâhidî. *Turkish Studies*. 4(4), 823-844.
- Ölker, G. (2009). Rumca-Türkçe manzum sözlük tuhfetü'l-uşşâk. *Turkish Studies*. Sözlük Özel Sayısı -Dr. Yücel Dağlı Anısına- 4(4), 856-72.
- Ölker, G. (2013). Lugât-ı manzûme-i nûriye berây-ı terceme-i lisân-ı rumiye üzerine. *Turkish Studies*. 8(9), 2007-19.
- Ölker, G. (2018). Türk sözlükçülük geleneğinde Türkçe-Rumca manzum sözlükler. Doğan Âbide vd. (Ed.) *XII. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı*, (s. 391-403). Meteksan Matbaacılık.
- Öz, Y. (1996). *Tarih boyunca Farsça-Türkçe sözlükler*. [doktora tezi]. Ankara Üniv.
- Redhouse, J. W. (1856). *An English and Turkish dictionary*. Bernard Quaritch.
- Salehpoor, C. (1991). *Ferheng-i Câmi'-i Fârsî Be-Türkî (Farsça-Türkçe ansiklopedik sözlük)*, C. 1-2. Lale Yayınları.
- Şemseddin Sâmî (2001). *Kâmûs-ı Türkî*. Çağrı Yayınları.
- Yeni Tarama Sözlüğü* (1983). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yakar, H. İ. (2009). Türkçe-Arapça manzum sözlüklerimizden Nazm-ı Ferâ'id. *Turkish Studies*, 4(4), 995-1024.
- Yılmaz, O. (2019). *Lisânu'l-Acem-ferheng-i Şu'urî*. C. 1-4. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay.

Ekler: *Lehce-i Lankviç*'in 2b-3a ve 40b-41a sayfaları.

